

په نولسمه پېړۍ کې د افغاني تاريخ خه برخه

مولف : م . ج «سيال» مومند

چاپرونکی

يونيورسټي بک ايجنسي

خير باراز پېښور

بيه : ۱۲ روپے

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم : په نولسمه پېړۍ کې د افغاني تاريخ څه برخه.

مؤلف : م. ج. "سيال" مومند .

د چاپ کال : ۱۹۸۸ ع ۱۳۶۷ هـ . ش کال .

د چاپ شمېر : ۱۰۰۰ ټوکه

قيمت : د ولس ۱۲۰ روپۍ

خوړونکې موسسه : يورنيورسټي ټېک ايچنسي قمه خوانه پېښور ښار .

خطاط : خان بهادر "سُرچوال" .

انتساب

د مغه ننگيالو افغانانو بڼځو او نرو شهيدانو په
درنو نومونو چا چې د اسلامي آزادي
په لار كې ځانونه قربان كړي دي چې زما شهيد
ځوی محمد طاهر هم دغه افتخار گټلی دی ...

«سيال» مومند

۱۴ اگست ۱۹۸۸ء کال -

گنج، پېښور ښار.

د دې مضمون ماخذونه

- ۱: - سراج التاريخ دويم جلد مؤلف ميرزا فيض محمد .
- ۲: - د پښتنو تاريخ مؤلف قاضي عطاء الله مرحوم .
- ۳: - مسير تاريخ مؤلف مير غلام محمد « غبار » .

د مضامينو فهرست

شماره	مضمون	مخ
۱	تقریظ	الف
۲	سریزه	۱
۳	په نولسمه پېړۍ کې د افغاني تاریخ څه برخه .	۵
۴	د امیر شیرعلي خان د سلطنت دوره .	۵
۵	د امیر شیرعلي خان د وخت لویه جرگه .	۶
۶	مرحوم سید دکنېز په ولایت کې -	۷
۷	علامه سید جمال الدین افغاني .	۷
۸	د امیر شیرعلي خان په سید باندي شکونه .	۹
۹	د سید د افغانستان نه وتل .	۱۰
۱۰	د سید وفات په استعبرال کې .	۱۰
۱۱	په سید یو امریکائی سفیر قبر جوړ کړ .	۱۱
۱۲	د سید تابوت کابل ته راوړل .	۱۱
۱۳	د سید نور محمد شاه صدراعظم په جرگه کې مرمرزمرگ .	۱۲
۱۴	د روسانو دوه نمایندگان کابل ته راتلل .	۱۳
۱۵	د امیر شیرعلي خان سهوې او خطا .	۱۴

۱۴	د روس د کرمک په طبعه د شېرعلی خان مزار ته تلل .	۱۶
۱۵	د شېرعلی خان د وخت د شمس النهار اخبار .	۱۷
۱۶	د امیر یعقوب خان د بند نه خوشې کېدل .	۱۸
۱۷	د امیر یعقوب خان بادشاه کېدل .	۱۹
۱۷	د امیر د خپلو کاردارانو سره وړانه	۲۰
۱۷	فیض محمد افغاني سرحدار، چرلین او کیوناري د علی مسجد کړجول .	۲۱
۱۸	حیثي غداران .	۲۲
۱۹	د گندمک معاهده .	۲۳
۲۰	د معاهدې شرطونه .	۲۴
۲۱	کیوناري کابل ته راغی .	۲۵
۲۱	د کیوناري مرگ .	۲۶
۲۲	په افغانستان د پرنګي حمله .	۲۷
۲۴	پرنګیانو بالا حصار وړان کړ .	۲۸
۲۵	د پرنګیانو دویم جنګ .	۲۹
۲۷	د افغانانو ملی .	۳۰
۲۹	د پرنګي د فروغ شماره .	۳۱
۲۹	د قندهار یا نوجملي .	۳۲
۳۴	د افغاني ولس پاڅون .	۳۳
۳۴	افغاني مشران .	۳۴

د مضامينو فهرست

مخ	مضمون	شماره
الف	تقریظ	۱
۱	سریزه	۲
۵	په نولسمه پېړۍ کې د افغاني تاریخ څه برخه .	۳
۵	د امیر شیرعلي خان د سلطنت دوره .	۴
۶	د امیر شیرعلي خان د وخت لویه جرگه .	۵
۷	مرحوم سید دکنې په ولایت کې .	۶
۷	علامه سید جمال الدین افغاني .	۷
۹	د امیر شیرعلي خان په سید باندې شکونه .	۸
۱۰	د سید د افغانستان نه وتل .	۹
۱۰	د سید وفات په استعبرال کې .	۱۰
۱۱	په سید یو امریکایی سفیر قېر جوړ کړ .	۱۱
۱۱	د سید تابوت کابل ته راوړل .	۱۲
۱۲	د سید نور محمد شاه مدد اعظم په جرگه کې مرمر وگرځ .	۱۳
۱۳	د روسانو دوه نمایندگان کابل ته راتلل .	۱۴
۱۴	د امیر شیرعلي خان سهوې او خطا .	۱۵

۲۸	په چهار دحي در برتس حلي .	۲۵
۴۰	د پرنګيانو ماتي .	۲۶
۴۲	د محمد عثمان خان صافي شهادت .	۲۷
۴۲	د کابلو بنځر په جنگ کې برخه .	۲۸
۴۵	د کابل د عاشقانو او مازفانو د زهرا او عبدالله قصه .	۲۹
۵۵	د مير غلام قادر خان او پياني سکه .	۴۰
۵۲	د رابرتس اعلاميه .	۴۱
۶۱	د انګرېزانو تبديله .	۴۲
۶۲	امير عبدالرحمن په تخار کې او د شاه بيوجاني خور په - خوله يې ورسره د پرنګيانو خبري .	۴۳
۶۳	د سردار ايوب خان او عبدالرحمن خط و کتابت .	۴۴
۶۵	هراق لېنکر په ۲۰ جولای ۱۸۸۰ع کال د ميوند خوانه - را ورسيد او په يوه شپه يې واپړول .	۴۵
۶۷	د ميوند جنگ او بری .	۴۶
۶۸	په ميوند کې د پېغلې ملا له نوم .	۴۷
	امير عبدالرحمن خان په جولای ۱۸۸۰ کې په چهارکارت	۴۸
۷۰	کې با د شاه شو .	
۷۰	په ۸ اګست عبدالرحمن د شهرار په برج کې د پرنګيانو سر وليدل .	۴۹
۷۰	د انګرېزانو د افغانستان د تجزيې نقشه .	۵۰

- ۵۱ امیر عبدالرحمن په ۱۸۸۰ع کې بادشاه، په ۱۹۰۱ کې مړ شو. ۷۲
- ۵۲ امیر حبیب الله په ۱۹۰۱ کې بادشاه، په ۱۹۱۹ کې مړ شو. ۷۳
- ۵۳ نصرالله په ۱۹۱۹ کې پادشاه شو. ۷۴
- ۵۴ امان الله خان په ۱۹۱۹ کې بادشاه او ۱۹۲۹ کې مړ شو. ۷۴
- ۵۵ بچه ستاوپه ۱۹۲۹ع کې بادشاه او میاشتی بادشاه شو. ۷۴
- ۵۶ بیامحمدنا در شاه ترې بادشاهی و نیوله. ۷۴
- ۵۷ په ۱۳۱۲ هـ. ش کې نادر شاه شهید شو او خوی یې. ۷۵
- محمد ظاهر شاه تر ۱۳۵۲ هـ. ش پورې ۴۰ کاله.
- ۵۸ د ۱۳۵۲ هـ. ش نه داود کړد تاوکړه تر ۱۳۵۷ هـ. ش. ۷۵
- پورې رئیس وو.
- ۵۹ نور محمد تره کې د ۱۳۵۷ هـ. ش نه تر ۱۳۵۸ هـ. ش پورې. ۷۶
- ۶۰ حفیظ الله امین د ۱۳۵۸ هـ. ش - ۷۶
- ۶۱ ببرک کارمل ۱۳۵۸ هـ. ش نه - ۷۶
- ۶۲ داکتر نجیب الله - ۷۷
- ۶۳ روسان په وقردي - ۷۷
- ۶۴ د مجاهدینو موقتي حکومت. ۷۷

د جناب سيد شمس الدين خان مجروح
د افغانستان پخواني وزير عدليه په قلم

تقریظ

تاریخ ته یوه لنډه کتنه

ځینې پوهان تاریخ ته اجتماعي حافظه وایي. لکه څرنګه چې افراد حافظه لري او د هغې له برکته کلمات (ژبه)، او خاطرات په حافظه کې خوندي کوي او د ژوندانه تجربې په یاد کې ساتي، او بیا یې ګرې په ګرې په ژوند کې په کار اچوي، او د هغې په وسیله خان او جهان پیژني د (زمان، احساس او ادراک) د دې حافظې نه پیدا کیږي. نوکه حافظه نه وي دده او د بډوډه (بې عقله ځناور) په منځ کې به فرق نه وو، او دده سره به د ماضي او مستقبل د امد او ازل تصور موجود نه وو او یوازې به یې د (حال، ادراک کولای شوي او بس، نو تاریخ ځکه د اجتماع حافظه ګڼل شي، چې د هغې په وسیله ولسونه د ځان او جهان نه خبرېدلی شي او خپل ملي هویت ساتلای

شي، دهني نه د عبرت درس اخلي او د خپل مستقبل ژر پرې
په هغې کې بنځي ويښي.

تاريخي واقعيات ليكل او راغونډ ول خواکړه د تاريخ ليکوال
پر شان کوي. خو په تغير او تعبير کې بېلابېله لارښيي او ياد
علل او عوامل په تشخيص کې په خطا لار شي نود ماشورې سر
ورک شي !!

ښاغلی سيال چې زه پېژنم يو حساس او ملت دوسته سړی
دی او خپل وطن او ټاټوبي سره مينه لري او پرې گران دی، نو
له دې انگېزې پر بنايې داسې مهمې موضوع ته لاس اچولای دی
او خرقدمه پکې تللی دی. سيال د قبايلو په محيط کې يواځه -
شمعه ده چې د دېرې مودې راهې ځلېده، اوس د امير شيرعلي خان
په دوره او په روسي واقعياتو کې په افغانستان کې پېښ شوي
دي رڼا اچولې ده، که نور هېڅ نه وي نو داسې مهمې موضوع
ته يې دخپلو زلمو لوستونکو توجه راگرځولې ده چې په نوي نسل
کې گوښې د دې علم سره د شوق پيدا کولو او احساس د
بېداره ولو باعث شي، په انقلابونو کې د قدرت مدعيان او
د خپل نظريې مينان د هرڅه نه زيات د تاريخ څه کرکه کوي
يا پټوي يا تحريفوي.

د تاريخ پټ ځايونه رڼا کول په داسې قور و تيارو کې

ج

دېر کومک کوي او د بې لارې نه سړی ژغوري د سيال د-
پاره د خدای نه توفیق خواړوچې نور هم ښه کارونه وکړي
بس .

پېښور، بالا ماڅه ۱۹ سنبله کال ۱۳۶۷ هـ ش

۱۰ ستمبر کال ۱۹۸۸ ع -

سید شمس الدین "مخرج"

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ (سوره يوسف)

سريزه

څوک چې د افغانستان تاريخ لولي، نر ضرور به يې انساني
عاطفه رابهار پري او زړه به يې بوگن پري او په دې وينا به -
مجبور پري چې وواشي چې د تاريخ په اوږدو کې په افغاني ملت
څه کړاونه او مصيبتونه او د پردو زورگرو څومره بې شعله تارکونه
راغلي دي او پردو زورگرو تيري کونکو ورسره څومره ظلمونه ،
تيري او ناخوالې او نادودې کړې دي او دې ميري توريالي ملت د
دخپلې حوصلې استقامت او مقاومت او قربانو څومره اوڅنگه ثبوت
ورکړی دی اوڅنگه د هرې زمانې د امتحاني دورنه وتلی دی!!
څومره چې تاريخي شهادتونه شته دی افغان ملت ظالم نه
دی او نه يې د بل چا په حقوقو تېري او تجاوز کړی دی. خو
د ډېره مظلوم هم نه دی چې د هر ظالم او تيري کونکي مجاور نه -
خوالو او د پردو و نرورگرو باداري دې ومي او يا به يې منلي وي

او په دې زمانه کې هم دادی ژوندی ثبوت شته چې دانگیالی
ملت د خپلو حقوقو د ورو او خپلې طبیعي او سیاسي خاورې نه
څنگه د فاع کوي او د خپلې خاورې تمامیت او خپل ملي حاکمیت څنگه
خوندي ساتلی شي؟!!

د خپلو جایز و حقوقو د فاع د دوی میراثي وظیفه او دنده ده
دی ټنگیالی ملت په سختو وختونو کې تل خپل عزم او اراده نه دي
پریښي او مصیبتونه او کړاونه تاراکونه او د پردو ظلمونه مرگ
ژوبلې یې زغملي او گاللي دي خو د پردو حاکمیت او غلامی ته یې
غاره نه ده ایښي د دوی مرگ خوښ دي خو د پردو زورگړو
بادارې او غلامی ته غاره نه دي او دغه د پردو غوښتنې -
جدار دوي - د دې توریالي ملت ملي تاریخ د دې مدعا ښه شاهد
دی د دوی تاریخ په سرو وینولې دی خو د غلامی په لعنت
ککړنه دي.

ما سره د دې پخوانه د افغانستان د تاریخ د مطالعې مینه وه
او ضرور به راسره د امینه ځکه وي چې د ازموښن ملي تاریخ دی
او په دې ځلانده تاریخ هر افغان ویاړلی او افتخار کولی شي!!
په دې لړ کې د نورو وختونو او زمانو تاریخ خو د هرې -
اوښدې په غم لړلې قصې دي او اوښد باب او بحث دی چې د هر
کتابونه پرې ډک دي او خپلو پردو پرې لیکنې کړي دي او د دنیا

په مشهورو کتابخانوکې وواوشته دی او د مطالعې مینه وړي
 یې گوري او کتلی او لوستلی شي - خود نولسمې پېړۍ افغاني
 تاریخچې زمونږه دې اوسنۍ زمانې او عمر ته د پرنشر دی او
 اغېزمنده دی او زمونږه د وخت خلکو ته د عبرت درس هم کېدی
 شي او باید دې چې مونږه یې په غور سره ولولو او ځان ته
 دا معلومه کړو چې پردو زورگړو مونږ سره څه کړي ؟ او په
 افغان ننگیالي ملت یې څومره تېري او تجلوزونه کړي او د خپل
 مطلب د حصول دپاره یې په افغان ترریالي ملت څومره سیاسي
 نظامي فشارونه اچولي دي ؟ ! خو افغان ملت یې د خپله هڅه
 آزادی او خپلواکه دلوړ مطلب د سمې لارې نه دی اېولی
 او نه گړځولی دی !

دا ننگیالی ملت په هېڅ طمعه او اسرو پېسو او د سلیسو زور
 او چال مکرونو فریبونو پردونه غولولی دی او نه یې لاندې کړی
 دی او انشاء الله تعالی د دوی د آزادۍ غوښتنو جذبه لا ژوندۍ
 ده ، نه به یې بیا څوک لاندې او غلام کړي - دې ترریالي ملت سره
 د خپلې خاورې د حفاظت او تمامیت او خپل ملي حاکمیت مینه ده -
 او ورسره قوي ایمان او پخه اراده او کلک عزم دی او پخپله
 جایزه او روالاره یې او تللی دی او تلونکی دی ، او پخپله سمه -
 لارې هر د ول قربانی مني او ځنډه ترې نه کوي که سړي لار شي

او که مال، داپه خان مني خود پردی غلامی حقارت، ذلت او
 ملامت او لعنت نه مني!! او دغه تور ټکی پخپل تندي نه پريدي.
 د افغانستان د نولسمې پېړۍ د تاریخي واقعيزه چې زه خورم
 متاثر شوی یم او اغېزه یې راباندې کړې ده نو غواړم چې نور محترم
 لوستونکی او په تېره چنل وطنوال او رشتیني افغانان مسلمانان
 هم په دغه تاثر او اغېزه کې د ځان سره ګډ کړم نو ځکه یې د افغاني
 تاریخ د اخرو پاڼې ولیکلې چې د دې پېړۍ افغانان او مسلمانان
 یې ولولي او په دې بڼه پوره شي چې د وطن آزادۍ ساتل او د خپله
 خاورې نه دفاع کول زمونږه ملي ورثه ده او د هراړمیل افغان-
 او مسلمان ایمايي وظیفه او دنده ده چې خپل حقوق، خپله ملي
 آزادي او د خپلې مقدسې خاورې تمامیت او چنل ملي حاکمیت او
 خپل بریدونه د پردو ظالمانو نه د خپلونیکوڼو په شان وساتي
 او پخپله اسلامي خاوره کې د اسلام قانون او د اسلام نظام چې د
 بشر د ټولو بنسټګرو او حقوقو د ساتلو پوځ ضمانت کېدی شي په ټینګه
 وساتي او پرې ایمان او عقیده ولري!!

زه په دې ځای نور بس کوم او دلری خدای ښه د مسلمان افغان
 ملت بری او برم غواړم. - وَمِنْ اللّٰهِ التَّوْفِیْقُ -

ج ۲، سیال مومند

اګست ۱۹۸۸ کال د پېښور ښار

ګنج دروازه -

په نولسمه پېړۍ کې د افغاني تاریخ څه برخه

د امیر شیرعلي خان د سلطنت دوره :

امیر شیرعلي خان د امیر دوست محمد خان بارکزي ځوی و او د دوست محمد خان د سردار پاینده محمد خان ځوی وو، امیر دوست محمد خان هغه څوک و چې د سدوزو د حکومت نه یې اقتدار د محمدزو کورنۍ ته انتقال کړی شو او په ۱۸۳۴ع کې یې په سلطنت - قبضه وکړه او د افغانستان اوسنی سیاسي حدود یې په لاس کې و او یو مرکزیت قایم کړی شو چې څو دې په جون د ۱۸۶۳ء کال په هرات کې مړ شو - او ځوی یې امیر شیرعلي خان بادشاه شو او د پلار تخت و تاج یې قبضه کړه او امیر شیرعلي خان د خپلو وروڼو محمد افضل خان او محمد اعظم خان چې د واپه سکني ورونه وو محمد افضل خان په بلخ او محمد اعظم خان په کرمه کې حاکمان و او د امیر دوست محمد خان د یوې بنگې بې بنجې ځامن و وهغوی د واپه د امیر شیرعلي خان مخالف و ولومړی امیر محمد افضل خان د امیر شیرعلي خان

نه بادشاهي ونيوه او محمدافضل خان د ١٨٦٦ع نه تر ١٨٦٧ع پورې د امير دوست محمد خان د بادشاهۍ څه برخه ونيوله امير محمدافضل خان په اکتوبر ١٨٦٧ع کې مړ شو او په دغه کال يې ورور محمد اعظم خان په ځای بادشاه شو تر څو چې د امير شيرعلي خان له خوا په ١٨٦٨ع کې مات شو او په ايران کې وفات او په بسطام کې بنځ شو او وراره يې سردار عبدالرحمن خان بخارا ته وتښتېد او امير شيرعلي خان د افغانستان بادشاه شو خو خپلو ورورونو يې محمد شريف خان او محمد امين خان چې په قندهار کې حاکمان وو د امير شيرعلي خان سره مخالف شو او امير شيرعلي خان د وروڼو د مخالفتونو او ناقرارو نه په تنگ شو او په ١٨٦٨ع کې د افغانستان د ټولو خلکو نه لويه جرگه چې ٢٠٠٠ تنه کېده کابل ته راوغوښتله چې دا خبره فيصله کړي چې امير شيرعلي خان څه وکړي ؟ او د - افغانستان مرکزيت قايم کړي او که څنگه ؟ د دغه لوی جرگې رئيس د معمول سره سم پخپله امير شيرعلي خان و - لوی جرگې په اکثريت اړاو دا فيصله وکړه چې امير دې د افغانستان مرکزيت قايم کړي او هر څوک چې يې مخالفت کوي مغه دې د منع نه لری کړی شي د لوی جرگې د فيصلې سره سم امير شيرعلي خان خپلو ورورونو - محمد شريف خان او محمد امين خان ته ليکلی خبر ورکړو چې نور د - شرارتونو نه لاس واخلي او د افغانستان د لوی جرگې مرکزيت

او يو حکومت دې ومي چې د افغانستان خلك پكښې په قرار-
 ژوند وكړي شي!! اخود هغوی په دماغ كې د خودخواهي جذبه
 وه كله يې دا خبره منله نو امير شيرعلي خان مجبوراً په خپلو سكونو
 قندهاري وروڼو پسې لښكر وكړ او په غزني كې د امير شيرعلي خان
 او وروڼو په منځ كې جنگ جوړ شو چې په دغه جنگ كې يې وروڼو
 محمد امين او د امير خوي محمد علي وليعهد د واړه مړه شواړ محمد شريف
 فراه ته ووتېستېد امير شيرعلي خان قندهار ونيولو خو د خوي او
 وروڼو د غمې د پر غمجن او خواشينی شواړ د پړ وخت يې منزوي
 ژوند كاوه او اعصاب يې خراب شوي وو، په دغه وخت كې افغا-
 نستان ته نوري درې كښالي هم په مخكښې وې چې يو پلوه د ايران
 د هغه وخت حكومت چې انگرېزانو به د خپلو گټو د پاره د افغانستان
 په مقابل كې لساوه او په شابه يې تپاوه او د افغانستان د-
 تشويش باعث به وو، بل پلوه د روس زاري حكومت د امر
 خواته را روان وو او په دې كوشش كې وو چې د افغانستان
 سياسي بريد ونيو ته را نژدې شي- انگرېزانو هم د فارو د پاليسۍ
 د تطبيق د پاره د هرې هيلې ځلې كړلې او د امير شيرعلي خان سره
 يې رنگارنگ چلونه كول او نوري نوري پېشنهادونه به يې ورته
 وړاندې كول او د وسلو او پيسو د هرې طمعي او اسرې به يې
 امير ته وركولې خو د انگرېزانو دغه چالونه چې د افغانستان -

حاکمیت او د خاورې تعامیت ته ترې خطر ورونه امیر شیرعلی خان
 او د هغه ننګیالو او پوه کاردارانو د خبرې نه منلې!!
 او د باعزت او آزاد افغانستان په خبره ټینګ ولاړ وو! او د خپلو
 همسایه ګانو سره یې د بنو تعلقاتو غوښتونکي وو امیر شیرعلی خان
 او کاردارانو یې د آزادۍ خوا هم د الهام د علامه شرق سید جمال الدین
 افغاني نه اخیستې وو دا د سید علامه د انقلابي فکر پیداوار وو.
 ښه! نو علامه شرق سید جمال الدین افغاني څوک وو؟ او کله پیدا
 شوی وو؟ او څنگه نابغه او علامه عالم شوی وو؟

د سید جمال الدین افغاني په باب شرقی او غربي علماؤ د پرخه
 لیکي دی او شته دی او د مطالعې د ذوق مندانو د پاره به په هر
 کتابخانه کې ضرور پیدا کېدی شي!!

سید جمال الدین افغاني!!

مرحوم علامه شرقی سید جمال الدین افغاني د افغانستان د
 کنړ ولایت په اسعد آباد کې «څوک وایي چې دا ځای د نور ګل د علاقې
 د پټې کلی دی څوک وایي چې دا د برکاشکوټ د مډرګټ کلی دی -
 څوک څه وایي څوک څه؟» د سید صفدر په کور کې په ۱۸۳۸ع کې
 زېږېدلی وو او د ازماته د امیر دوست محمد خان د سلطنت زمانه وه
 سید جمال الدین افغاني خپل د محل د علماؤ او د خپل پلار نه ابتدایي

زده کړه کړې وه او بيا يې داعي زده کړې د پاره د ۱۸۵۵ع نه تر ۱۸۵۷ع پورې لنډه پر درې کاله په هند، عراق، شام او حجاز کې سفرونه وکړه او علم او ښه معلومات يې حاصل کړه او بېرته وطن ته راغی او په ۱۸۵۷ع کې ۱۹ کلن وو چې دامير دوست محمد خان دربار ته ورغی او د انگرېزانو د لومړي جنګ مخريب کارۍ چې وليدلې نوډېر ودرېد او احساسات او انقلابي افکار يې راو پارېدل او په دې فکر کې شو چې د دې استعماري قوت نه به - مسلمانان او نورد شرق او افریقيې مظلومان قومونه څنگه - آزاد کړی شي ؟!

خود امير دوست محمد خان حکومت د سيد جمال الدين افغاني د انقلابي افکارونه د گټې اخېستلو صلاحيت نه لرلو - خود امير شيرعلي خان په حکومت او د دغه زمانې په ځينو خلکو کې د استعلا و و چې د سيد د انقلابي افکارونه گټه واخلي خود بده مرغه - پخپله امير شيرعلي خان ته د اشک پيدا شوی وو چې گومندې سيد دامير محمد اعظم خان طرفدار دی ځکه چې د هغه استاذ وو !! حالانکه د اشک غلط وو او سيد د پرمترکز افغانستان پلوی وو او امير محمد اعظم خان ته يې دا ويلې وو چې دا د ورورۍ مخالفتونه پرېز دی او يرلاس شې چې افغانستان پخپلو پښو ودرېږي او د پردو استعماري قوتونو د ظلم او تيرۍ نه بچ کړی شي - خونه

امير شيرعلي خان په سيد صاحب بدگمانه و وسيد چې داحسوس
 كړه نو د امير شيرعلي خان نه يې د حج د تللو اجازه وغوښته امير-
 اجازه ور كړه خو دا شرط پكښې وو چې دايران په لاره به نه شي
 سيد صاحب دا شرط ومانه او د افغانستان نه سيد د افغاني طرح
 او پېښور په لاره هند ته داخل شواو په پېښور كې د يو سوداگر
 په كور كې او سېده خو خلكو د سيد د آزادۍ خواشې او رېډلي وو
 او د علمي شخصيت او شهرت نه يې مخكښې لا خبر وو نو د پر خلك يې
 ليدو ته رامت شوا! انگرېزانو چې دا حال وليدون د افغاني هېر
 سره نژدې او سېدل يې د خپل حكومت د پاره خطرناك وگڼلواو د
 پېښور نه يې هند ته خارج كړو، بيا د هند نه م و وېستلي شواو مصر
 ته لاړ او ورپسې بيا استمبول او ايران ، روسيه او فرانسې ، لندن
 او جرمني ته لاړ او خپل انقلابي افكار يې په دغه ځايونو كې خواره
 كړه او د هېر و خلكو ترې انقلابي گټې و كړې شوې د فرانسې نه يې يوه
 انقلابي رساله د عروة الوثقى په نوم شايع كړه د مصر انقلابي شخصيت
 مفتي محمد عبده د سيد صاحب شاگرد او وفادار منونكى وو .
 د سيد صاحب ليكلي اثار د هر شته دى او د سيد اتشين تقريرونه
 هم د هر چاپ شوي دي او شته دي آخر سيد تركيې ته ورغى او
 په ۹ مارچ ۱۸۹۶ع كې په استمبول كې د خناق په مرض مړ شواو د-
 شيوخ په اديره كې د هېر و خلكو په حضور كې بنځ كړى شو خلك

دومره ډېرو وچې د جنازې د وړلو او ښخولو په وخت کې ۱۸ نفره دخلکود پښولاندې اومره شو. په ۱۹۲۲ع کې یو امریکایي سفیر د سید صاحب قبر جوړ کړ و چې نوم یې «چارلس گرین» وو.

وروسته داستمبول د ښار د ودانۍ نقشه پرې راغله او د سید قبر وړاندوړنو د افغانستان حکومت د ترکیې نه د سید دمړي راوړلو خوا هڅه وکړه او ترکیې د افغانستان داخوا هڅه ومانه او د سید تابوت په ۱۹۴۴ع کې افغانستان ته راوړل شو او د کابل پوهنتون په میدان کې خاورو ته وسپارل شو!! چې یادگاري څنګی او قبر یې اوس م هلته دی!!

د امیر شیرعلي خان د اښادې پالیسي وه چې د خپلو گاونډیانو سره دې ښه او دوستانه تعلقات ولري!! او خپله خاوره دې ورسایي خود نورو خلکو او گاونډیانو یې نور غرضونه وولکه چې وویل شوي اړان بل څه غوښتل او د روس بل غرض وو، او د انگرېزانو اساسي پالیسي خود مخکېني تګ وه هغوی د امیر خبر وته کله غوښت ایښودلو؛ او د امیر د مصالحت آمېزې پالیسي څه پړاوه!! او په تېره روس او انگرېز کله په دې خبره قانع کېدی شول انگرېزانو د خپل سیاسي غرض د حصول دپاره د افغانستان ټول حساس او - ستراتيژيکي ځایونه تصرف کول غوښتل او د افغانستان د تابع کولو په فکر کې وو. د امیر شیرعلي خان او انگرېزانو په منځ کې جرګې مرکې

وشوې خو خوندي نه کاوه او انگرېزانو به اېې کولې. او دروغې به
 فکرې نه وود دې قسقه جرگو په لږکې سيد نور محمد شاه د افغانستان
 پوه اولايق صدر اعظم په رموز د ول په پېښور کې په ۲۶ مارچ
 ۱۸۷۲ع کې مړ شواو د هغه مړې په عزت کابل ته راوړ شواو د
 افغانستان د وليعهد د پلوه استقبال شواو د کابل د شهداء صالحين
 په اديره کې بنځ کړې شواو د افغانستان نه يو پوه ايماندار شخصي
 چې د انگرېزي سياست په رموزو بڼه پر هېده او بڼه پوه سياست
 مدار ولاړ د هندوايسرالاردلستق د دې واقې نه بل سياسي مطلب
 واخيست او فوراً يې د کنفرانس د ختمېدو يو پلوی اعلان وکړو
 د دې واقې نه پس د افغانستان او انگرېزانو په منځ کې يوه پسته
 خطرناکه غونډې خاموشي وه. - انگرېزانو خو په افغانستان کې د
 دويم جنګ د پاره تيارۍ کولو او امير شيرعلي خان د پېښور کنفرانس
 نيمګړی ګاڼه نړود هغه کنفرانس د تکميل د پاره يې خپل نوی صد-
 راعظم مستوفي حبيب الله خان او ورسره خارجه وزير ميرزا شاه محمد خان
 پېښور ته د کنفرانس د دوام د پاره ور ولېږل خو په افغاني
 بريدو ورته (لويس پيلسي، انگرېز حاکم وويل چې کنفرانس
 د ۳۰ مارچ ۱۸۷۲ع دلستق د تلگرام په اساس ختم دی. - نو
 مستوفي حبيب الله خان او ورسره هيئت بهرته کابل ته راوگرځېدل
 د ۱۸۷۲ع کال د انگرېزانو او افغانستان په منځ کې په سره.

تېر شو. خوانگېزانو د یو تن ترکي نمایندہ په واسطه د افغان - حکومت سره خبرې وکړې چې د انگرېزانو او افغانستان تر دیکت را وې او امیر شیرعلي خان د خپل ټینگار نه تېر شي او د روسانو - سره دې سیاسي تماسونه نه کوي په دغه وخت کې زاری روس د عثمانی ترکیه هم غټ د بشمن ووځکه چې روسانو د ترکیې نه په بالقان کې حېني ځایونه نیولي وو او په سلطان عبدالحمید یې د ۱۸۷۸ع کال په جنورۍ کې د سان سټیفانو معاهده منلې وه.

ترکانو چې د افغانانو موقف د انگلیسانو په مقابل کې د ترکیې د - موقف د روسانو سره یو شان ولید نو د ترکیې هیئت ناکام پرته لاړ خو د برلین د معاهدې په اساس د ترکیې او روسو ترمنځ جوړې وشوه او نور د روس په دې علاقه کې څه خاصه دلچسپي نه وه پاتې هرف دایې غوښتل چې انگرېزان پرېشان کړي چې د روسانو په مقابل کې په آسیایي معالکو کې خلک نه پاره وي نو افغانستان ته یې دوه تنه مسلمان نمایندہ گان په ۱۸۷۸ع کې د شیرعلي خان دربار ته راولېږل خو مذاکرو څه نتیجه ورسره نه کړه په دغه کال په ۲۲ جولای ۱۸۷۸ع کې د ستولیتوف روسی افسر په مشرۍ کې یو هیئت د امیر شیرعلي خان دربار ته را ورسېد او د افغانستان د حکومت سره یې حېني لاسونکی مذاکرې کولې خو د افغان - نستلن حکومت د څه نه څه پورېده چې روسان غلې کوي خو د

انگرېزانو نه م د پرمناشو و- دروس او افغانستان د دې خبرو
 څه ليکلی اسناد په لاس کې نشته لږ و د پرخه انگرېزي منابو چې
 نشر کړي هغه پوره صحيح ځکه نه دي چې انگرېزانو د دې موقع نه
 دا فايده اخيستل غوښتل چې افغانستان ته د جنگ بهانه جوړه -
 کړي او په افغانستان يرغل وکړي او م هغې و مشوه .

د انگرېزانو دارکان حرب نظامي افسرانو د هند وکشل لورېغر
 د هغه وخت په اصطلاح د هند وستان نظامي علمي سرحد گانه او
 د هغه ځای د نيولو د پاره يې هڅې کولې !!

امير شيرعلي خان په د باندې سياست کې دا سهوه کړې وه چې په
 انگرېزانو بد گمانه ووا و ويل به يې چې انگرېزان تل درواغ وايي
 او ټيگه کوي او پخپلو کړيو وعدو د چاسره نه و درېږي - او بل
 پلويې دروس په زاري حکومت باندې ښه گمان ووا و باوريې
 کاوه چې روسان دروغ نه وايي او دخپلې خبرې نه نه اوړي دا
 خبره چې امير شيرعلي خان په خپل ذاتي اټکل کوله سمه نه وه او دا
 دده خطا وه او بله غټه سهوه يې دا وکړه چې په خپل تنگيال او توريا
 ملت يې باور ونه کړ او د انگرېزانو د يرغل په وخت کې دروس
 د زاري حکومت نه کومک و غوښت او په دغه طبعه دانگرېز د
 جنگ ميدان پرېښوده او د پردي روس دکومک په طمع او اسه
 مزار شريف د بلخ ولايت ته ولاړ - خور وسانو هېڅ و نکړ و نه د

ستولتوف هغه پرېړی او دوسی وی او نه د کافن حاکم ماورالنهر
هغه د ورېځو او بڼان او د امیر د خط په ځواب کې وویل ته باید
دلته رانشې او خپل کار د انگرېزانو سره پخپله خلاص کړې دا ځکه
چې د برلین معاهده شوې وه نور وسانو امیر شیرعلي خان هم د ده
د پلار امیر دوست محمد خان په شان په خوشې میدان په ډاگه پرېښود
او هېڅ کومک یې ورسره ونه کړ، ترڅو چې انگرېزانو په افغانستان
یرغل وکړ او څه جنوبی او شرقی برخې ترې لاندې کېلې او افغانانو
ته یې د پرتاوانونه ورسول او امیر شیرعلي خان د ارمانو ونه ډک
نړۍ په ۲۱ فروري ۱۸۷۸ع کل په مزار شریف کې زېږه چاودی ۵۶ کلن
مړ شو او م هله بڼه کړې شو، او د افغانستان ولس ترې په دې
خوابدې پاتې شو چې د انگرېزو په مقابل کې خپل ترریالی ملت د جنگ
په حال کې پرېښود او دی د بل چایعني روسانو د کومک په اسره
لاړ-خلکو به تل په ده بد ویل او بڼه به یې نه یا داوه.

امیر شیرعلي خان بڼه کارونه هم کړي وولکه خپل پنځوس
زړه فروغ او لښکري منظم کړي و او خپل توپونه او توپک به یې
جوړول، نور اجتماعي اصلاحي حرکتونه یې هم کړي وولکه دشمس
النهار په نوم په افغانستان کې لومړی یو اخبار هم جاري کړی و.

امیر شیرعلي خان چې څه وخت د کابل نه تللو نو د کابل خلکو-
ترې جدا دا وغوښتل چې خپل مشر خوی سردار یعقوب خان د بند

نه را خوشې کړي سردار یعقوب خان په هرات او قندهار کې دخپل
پلار د سلطنت د قیام د پاره د پری توږې کړې وې او خلکو به دا -
سردار د بچه شپږ په نوم باله - سردار یعقوب خان دخپل پلار سره
د عبدالله خان د ولیعهدۍ په خبره خفه شول او خور وې بغاوتونه
و کړه خواخوږ امیر شیرعلي خان دی وینوه او دکابل په بالاحصار کې
بندي کړ و نو دکابل خلکو چې د سردار یعقوب خان دخلاصۍ د
امیر نه غوښتنه وکړه امیر دا خبره ومنله او سردار یعقوب خان یې
د بند نه په لسم د ستمبر ۱۸۷۹ع کې خوشې کړې شول او په کابل یې
حاکم کړ و. دغه وخت سردار محمد یعقوب خان ۲۵ کلن و او بڼه
ځوان وو، خو سردار یعقوب خان څو کاله د بند مایوسیدو داسې
چټلی و و چې نور هغه پخوانی سردار یعقوب خان نه وو پاتې - او یو
وېرېد و ټکی بد گمانه سړی ترې جوړ شوی وو هر چاته به یې د شک
او بد گمانه په سترگه کتل او په هیچایې باور او بڼه گمان نه وو
د پلار د مرگ نه چې سردار محمد یعقوب خان په مارچ ۱۸۷۹ع کې خبر
شونو دخپل بادشاهۍ اعلان یې وکړ و!! او سردار یعقوب خان
امیر یعقوب خان شو.

د امير يعقوب خان د مارچ ۱۸۷۹ء نه تراکتوبر

۱۸۷۹ء پورې واکداري

امير يعقوب خان د پلار د مرگ نه پس د افغانستان بادشاه و
مانه شو او خلکو يې نوم په خطبو کې په ممبرونو ياد کړ او وتول
ولس مليکي او نظامي خلک ورته تابع شو. امير يعقوب خان م د خپلې
بادشاهۍ نه د روس او انگرېز حکومتونو ته رسمي خبرونه ور
کړه خو چينود دربار خلکو پرې د بل چا په گټه کار کاوه او امير
يعقوب خان او د هغه وفادار او کار اگاه کار داران لکه مستوفي
حبيب الله خان صدر اعظم او ميرزا شاحمد خان خارجه وزير او
داود شاه خان سپه سالار او ميرزا محمد نبي خان دبيري په يو بل
بد گمانه کړه او سره وران يې کړه. امير او مامورين چې سره وران
شي نو مملکت ته به څه خبر ورسې؟

انگرېزي فوځونه خولا مخکې څه وخت چې افغانې سرحدات ر
فيض محمد خان د انگرېزانو پر هيت چې مشري چمرلين ووېچي.
دی هغه وخت د مدراس د فوځونو قوماندان شو او ورسره.
سرليوی کيونياري هم وو په زور د افغانستان د تللو نه په علي
مسجد کې منع کړو. اولار د لقي ته د ابله م بڼه بهانه په لاس ونيوله

نو انگرېزي فوځونو ته د قندهار او کرې او خيبر په لار وپه
 افغانستان د ورختلو حکم ورکړی شوه او دغه تیري کوونکي
 فروغ د افغانستان څه برخې نیولې هم وې او د نورو مطلوبه برخو
 په نیولو پسې را روان وو، انگرېزانو د قندهار حاکم سرداشیرعلي
 خان او د ننگرهار د جلال آباد حاکم سردار محمد حسن خان او سردار
 ولي محمد لامتی په کابل کې د لاسه کړي وړ او پلویان شوي وو،
 انگرېزانو د جلال آباد نه د امیر محمد یعقوب خان سره خبرې پیل کړې
 او پخپلو چلونو یې امیر دې ته جوړ کړه چې په گندمک کې د انگرېزي
 مشرانو سره وگوري او یوه لوظنامه ورسره د سقوط او لاس لیکن
 کړي. انگرېزانو د افغانستان د لومړي جنګ نه عبرت اخېستی وو
 او په دې پوره وو چې د افغانانو او افغان ملت سره جنګ کول څه
 آسان کار نه دی!! او که زموږ مطلب یې جنګه وشي دا به ډېر ښه
 کار وي که څه هم د انگرېزانو وضعیت د پخواني لومړي جنګ نه اوس
 ډېر ښه ورونې موږ یې وسلې په لاس کې وې او په ښه وسیلو
 سربال وړ وسایل او وسایط په لاس کې ښه و او په لومړي جنګ
 کې چې د سکھانو د پښاب حکومت په منع کې حایل و او د انگرېزانو
 او افغانانو ډېره فاصله او واټن په منع کې و او اوس سکھان
 د مغه تللي و او اوس خوا انگرېزان د افغانستان پولو او بریدونو
 ته را رسیدلي و او ورسره په ورسره ولاړ وو. د اښکېني

ټولې انگرېزانو ته په لاس ورغلي وې خو افغانانو سره هم هغه
پخواني زاړه پټاقیدار ټوپک چېرې او سیلاوی او تورې وې او
یونیم پکښې د ماله پور ټوپک هم د څو دانو کار ترسوسره لاره
اوڅه هغه تر پورته یې هم لرل چې د کابل په ماشین خان کې جوړې
شوي و. امیر محمد یعقوب خان ته منشي بختيار هندي د گندمک
د ور تللو خبر ورکړ و او منشي بختيار انگریزي سفارت کار و.
امیر محمد یعقوب خان هم چې د جنگ تعبیه نه لرله نو د ملجې
لار یې خوښوله او د مې په ۲، په ۱۸۷۶ع کال گندمک ته د منشي
بختيار سره روان شو چې ۲۵ تنه نور سرداران او څلور سوه
سواره او خپل تروڼه یې سردار نیک محمد خان، سردار محمد
هاشم خان، سردار محمد طاهر خان هم ورسره و او د کابینې
غږي حبيب الله خان، میرزا شاه محمد خان، خارجه وزیر او داود شا
خان سپه سالار یې هم ملګري و او په ۸ نېټه د مې ۱۸۷۶ع -
کال گندمک ته ورسېدل. د وایسرای هند لارډ لټن په
امر د دې مذاکرې د پاره انگریزي نماینده سرلیوی کیوناري
چې پښتانه ورسره کمناری وایي مقرر شوی و و د کیوناري مور
ایطالی و او کیوناري انگریزي نماینده په خوش برېو هېده
چې یوه پکښې فارسي ژبه هم و او کیوناري د اپېشنهاد و نه امیر
محمد یعقوب خان ته وکړ:

۱:- افغانستان دې د خيبر سيمه او د مېچنۍ علاقه د مومند و-
سيمه دې د پرنګيانو حکومت ته پرېږدي ، او د دغه ځايونو د خلکو
سره دې پس له دې خپله علاقه او رابطه پرېکړي .

۲:- تل او شترګردان ، سيبي او د پشين ټولې علاقې دې د -

افغانستان نه بېلې او په پرنګيانو پورې به تړلې وي !!!

۳:- د افغانستان حکومت به پس له دې نه د باندنيو ملکونو سره

د پرنګيانو په هلا او مشوره رابطه ساتي !!

۴:- د افغانستان په هره برخه کې چې پرنګيان وغواړي انګرېزي

افسران به د خپلو لارو مو ساترنکو د محافظينو سره او سپدلی شي !!

نور شرايط او مواد و و خو لوی ټکی پکښې هم دا و چې د افغا-

نستان د وجود طبيعي غوښې پرېکېدلې او په پردي او رنيولی شوی

امير محمد يعقوب خان خود خپل امارت د بقا د پاره هرې بې منګۍ

ته په غاړه ايښود و مجبور و و خود کابيني غړو دا متګينه لوظنامه

نه منله او رده وله يې - د امرکه تر ۱۲ مې پورې وځنډېدل پرنګيان

په اصلي رموز پوه شو چې امير خود کار کوي او غاړه بن دي خو

د کابيني غړي د دې په ضرر او ملامتيا پوهيږي او دا تاريخي پړه

نه مني - نو پرنګيانو د امير يعقوب خان سره ځانله په ځانله خبرې

پېل کړې او پرنګيانو خپل مطالب په امير ومنل او په ۲۶ مې ۱۸۷۹ء

کې په گندمک کې د پرنګيانو په خوبښه په زور دغه لس ماديږه

لوظنامه په امیر لاس ليک شوه چې امير د افغانستان په تاريخ کې د تل د پاره خپل نوم تور او بد کړي او په ۳۰ د مې ۱۸۷۹ع کال همدغه معاهده وایسرای هند لار د لټن په شمله کې تصديق کړه. حکه چې په گټه يې وه - د دې لوظنامې په اساس پر ښاريانو سړي کيوناري (چې پښتانه يې کمناړي بولي، په کابل کې خپل نماينده او سفير مقرر کړي او کابل ته د يو هيئت په مشرۍ چې جيکون مشي وو، د اکثر کيلې يې طبيب و او لفتې هلتې يې د حافظ گارډ قوماندان و او (۵۶۰) سواره او پياده د گايډ پلټنې سپايان او واده افسران وو د حکمې په لار روان شواو د افغانستان بريد ته را ننوتل او د امير ديوي دې سپايانوله خوا استقبال شو - کيوناري په ۲۶ جولای ۱۸۷۹ع کال کابل ته را ورسېد او د بالاحصار دارگ په يوه ښه مجلله ماڼۍ کې چې د امير محمد اعظم خان د اوسېدنې د پاره وه دېره شو حکه چې د استعماري - زورگرۍ په غرور کيوناري خوم خان د بادشاه نه کم نه گانه - کيوناري م د خپل سلف ميکناټن په شان يوه مياشت د سفارت په پرده کې او بيا ښکاره په جار د افغانستان د حکمرانۍ په چارو کې گوتې وهل پيل کړه او خلکو ته به يې بهش شونه کول او انعامونه به يې ورکول او په څرگنده به يې امر و نهې کول - خلکو چې د کيوناري باداري وليده د نوز تينگ نه

شو په ۳ ستمبر ۱۸۷۹ع ورپسې د کابل خلک او فوج راپاڅېدل
 او د کیوناري د بنګېنې په مسالمت اېزېدل او تاو شوو کیوناري
 یو عصبي سړی و و هغه په راغلو خلکو د زې وکړې او خورتنه یې
 پکښې ورویشتل خلک نور هم وپارېدل او لکه چې وای «چاپو پخپله
 پيو» د کیوناري خپل داعمل په ځان بلا شو!! او خلک یې په بنگله
 وروختل او اوس یې ورواچاوه او په خلکو کې هم دېر خلک د-
 انگریزي سپایانو په گولومړه او شروېل شوو سینه کله په نروڼو
 منع کېدی شي کیوناري او ملګري یې ټول له منځه ولاړل او دوی
 اېځام هم د میکانق او ملګرو په شان شو بس یو تن سپاهی ترې
 ژوندی و تېښتید او لاهودعې خپلوی په چومې کې انگریزي یرغلگر
 یې د دې بدې پېښې نه خبر کړه. څه وخت چې د کیوناري نور لوی
 افسران د کیوناري د سرنوشت او اېځام نه خبر شول نو د هند د وایسرا
 په حکم د پرنګیانو په بریده پراته فوځونه په افغانستان انتقای مارش
 وکړ او د ټولو مخکښې سرفیلډرک رابرتس د کړې د محاذ نه په افغا-
 نستان حمله پېل کړه او د کابل خواته په دېر غرور او فرعونیت را
 روان شو- امیر محمد یعقوب خان هم د کیوناري د پېښې له کبله-
 خواشین و و چې هېڅ سوالر زاروي کار ونکړ او ملت په قهر
 و و د ملت قهر او غضب ته څوک ودرېدی شي؟ او دامیر څه وسه
 رسېده ټول ولس ملي او نظامي راپارېدلی و وچاپې مخنیوی کولی

شور؟

امير صدر اعظم مستوفي حبيب الله خان خارجه وزير ميرزا شمس محمد خان
د يو هيت سره په ۲۰ ستمبر د جنرال رابرتس مخي ته ور وليږل
چې جنرال پوره کړي چې د کيونياري وژونکي «قاتلان» به زر و
نيول شي او لازمه سزابه ورکړه شي خو انگرېزي جنرال او د
هغه حکومت دا خبرې کله منلي؟ هغوی خود ټول افغانستان د نيولو
نقشه جوړه کړې وه دا خو يوه بهانه شوه او جنرال رابرتس خپل
سوقيات چرته و درول؟ افغاني هيت بېرته ناکام واپس شواو
په ۲۷ ستمبر ۱۸۷۹ع کال کې جنرال بېکر د لوگر خوشي ته را ورسېد
او پخپله جنرال رابرتس م د شتر گردن په لاره خوشي ته راغي نو
مجبوراً پخپله امير محمد يعقوب خان دخبر و او مفاهمي دپاره مخي ته
ورغی رابرتس امير يعقوب خان پخپل کمپ کې نظر بند کړ او
فوخونه يې د کابل پلو مارش کړه، انگرېزي فوخونه په ۶ اکتوبر
کابل خواو شاته ورسېدل او په سپاه سنگ او خواو شاغونډو
پي واپړول؛ او امير پخپل کمپ کې همدغسې نظر بند وساته او د اکمپ
په هندو سوزان او تپه مرنجان باندې وو. امير يعقوب خان تر
دو مياشتو پورې د پرنګيانو نظر بند وو. په ۱۲ اکتوبر خه
وخت چې پرنګيانو د کابل بالا حصار وړانول غوښتل چې دا د کابل
مرکز او افغانستان پایتخت و و پرنګيانو بالا حصار سره د ټولو

شتو و نیولويچي د هغه وخت دېرې وسلې تورې او نېزې ،
 زینونه او قېزې ، دار و مردکي پکښې امارونه پراته وو. پرنګيان
 د بالااحصار د وړانزو په مراسمو کې امیر یعقوب خان م زابل
 خرابي حضرت وغوښته او د بادشاهي د مقام نه یې خپله استعفی
 وړاندې کړه او د ورقلونه انکاري شو نو د پرنګیانو مخور
 ضرورت ورته نه و و پاتې . بالااحصار د ورانه د کار نه پس په
 اول د ستمبر ۱۸۷۹ع کال کې امیر یعقوب خان هند ته تبعید او قرا
 کړ و. داود شاه خان سپه سالاري یې په کابل کې بندي کړه او
 مستوفي حبیب الله خان همدراعظم او سردار یحیی خان د امیر خسرو
 او سردار زکریا خان م هند ته ورپې تبعید کړل شو.
 د کابل خلکو به وروسته له دغه امله د امیر یعقوب د نای یاد-
 ولونه هم کرکه او نفرت کولو او تل به یې بدستایه او دغسې -
 ویرېدونکي باد شاه ته به یې بد ویلو. د امیر یعقوب خان هغه خوري
 سردار موسی خان چې ولیعهد یې م وو دېره موده پس د ستاود
 انقلاب ۱۳۰۸ هـ ش کال په موده کې کابل ته راغلی و او او پناه یې
 لار یې وه خو چاته پېژانده چې دا زور سردار گوندې هغه پخوانی
 د امیر یعقوب خان ولیعهد موسی خان دی ، موسی خان په کابل کې
 په گمنام دول او سپېده ترڅو چې مرشراو په کابل کې پنج کړی
 شو.

د پرنګيانو دويم جنګ او تېري او د افغان ولس مبارزه

د ۱۸۷۸م نه نيولی تر اګست ۱۸۸۰م پورې

افغانان او پرنګيان د يوې ۳۵ کلنې مخکښې متارکې په اساس چې د امير دوست محمد خان ۱۸۴۹ع نه نيولی تر ۱۸۷۸ع پورې په حرکت و دلخو سره قرار و و خوږه زړونه يې سره سپين شوي نه وو د پرنګيانو د فار وړد پاليسۍ په چلن کې په منځني ايشيا کې څه توپير نه و و راغلی او بدلون يې نه و وکړی - صرف د ويره قدرې شوې وه - چې د جګړې په وسايلو کې د پرنګيانو په ګټه او د افغانانو په - تاوان د پرتغيز راغلی وو - يعنې په مخکښې لومړي جنګ کې پرنګيان د ځينو مشکلاتو سره مخامخ و و لکه په لومړي جنګ کې د افغانستان او پرنګيانو په منځ کې د پغاب سکه حکومت موجود و او انګريزي فوځونه مجبور و و چې د ستلج د سيند د غاړې ته د افغانستان بريد و نو او سرحد و نو پورې لږ و و ډېره څلور سوه ميله لاره - پياده و و هلې ټپي ، او په اوښانو او اسونو دغه اوبه د مزل و

کړي!! پرنګيانو هغه وخت د ريل گاډي لاره نه لرله او موټرونه هم نه وونو انګرېزان مجبور وو چې د فيرونه پور- د چومې نه پياده دسکرو او شکا پور په لاره کويټې او قندهاره پورې اوښوده لاره پياده ووهي!!

خړپه دويم جنګ کې دانګرېزانو دغه مشکلات نه وواو سکهان د منع نه تللي وواو پرنګيان او افغانان سره مخامخ وړه په وړه ولاړ وواو نژدې گاوندیان وو- د پرنګيانو فوځ دوه د ويژنه يعني دوه فرقې په پېښور کې وويوه فرقه په کره کې او دوه نورې فرقې د کويټې په چومې کې پخپلس سره کسيږي پرته وي چې ۳۵ سره بارگيرم ورسره وواو په شالې اغېنوان او فابريکې هم وي چې د ضرورت وړ کارتوس، مردکي او ارابي هم جوړولې- مخبرات يې ښه په سره پورې لرل او منظم صهي او طبي پرسونل هم ورسره ملګري روان وو، پرنګيان د دومره لوی قوت په ډاډ چې د تېر لومړي جنګ او د نيائي جنگونو تجربې هم- ورسره وي او د تېر جنګ د انتقام او د ماتي حسدم ورسره وو په ډاډه زړه په افغانستان دويم واريغل وکړه د افغانستان خلکو د پرنګيانو د يو داسې لوی جنګ نه پېش بين نه وو، خپل زاړه روايتي وسلې لرلې پټا قيدار توپک يې وواو ځينو پکښې چقماق لرل او ديونيم تن سره دمباله پور هم ليدل کېدل-

امير شيرعلي خان بن وډېر (۱۵۰) زره غير منظم لښکر راټول کړی وو چې څوک خامه دار او څوک به د خانانو لښکریان و وڅو د امير يعقوب د تسليميدو سره دغه مات گړه عسکري تشکيلات هم د منع نه لار او د افغانستان ملي اداره م په نشت حساب وه - پرنګيان سره د خپل وروړو قوتونو سوق او ادارې د منظم ترتيب سره په داسې خلکو د را ختلو هڅه کوله چې هېڅ نظم يې نه لاره او په افغانستان کې موجود کړم دولت او اداره نه وه او يوبې سره بې دولته او بې وسلې ولس وروپه دغسې د گډوډۍ په حال کې پرنګيانو په افغانستان را منډه کړه او پسته مړۍ وگڼله چې زه به يې تېره او هضم کړي او د هېچا هم دا گمان نه وو چې يو دغسې بې سرو سامانه ولس به دلوی برهانيه د جها نګير فوځ سره څنگه و جنگېدی شي ؟ او مقاومت به وکړي ؟ خود افغانستان دغه تش لاسي ولس د خپل ايمان په قوت او اسلامي جذبه خپله اسلامي او افغاني ملي اراده دغه وظيفه په داسې ايماندارۍ اجرا کړه او سر ته يې ورسوله چې دنيا ورته - حيرانه او هک پکښه شوه !!

پرنګيان د قندهار او کړې او خيبر د هاژو ونونه د افغانستان په بې دفاع ولس وروختل خو افغاني مسلمانانو ځوانانو په داسې - بې ساری ډول دفاع وکړه چې زر زر رحمتونه دې پرې وي او

خپله اسلامي وظیفه یې په ایماندارۍ ایفا او اجرا کړه. پرنګیان د
 قندهار د محاذ نه او د کرمې د محاذ او د خیبر د محاذ نه په افغانستان
 وروختل د قندهار انګریزي فوجونه مؤظف و وې چې د غان یا خان
 د برې نه د بولان په دره ورشي په گوپټه او کوزک او چمن
 له پلوه د افغانستان په حدودو سپین بولدک ته ورننوي او د
 قندهار ښار ونیسي او د خیبر فوجونو ته امر وې چې جمع وړان
 علی مسجد او د ډکې په لاره ورشي او د ننگرهار مرکزي ښار -
 جلال آباد رالاندې کړي او د کرمې فوجونه مؤظف و وې چې د کوهات
 نه روان شي او د ټل، پیوار او خاڅي میدان، خوست، گردېز او
 لوگر په لاره ورشي او د افغانستان مرکزي ښار کابل ونیسي -
 لکه مخکې چې ویلي شوي د قندهار فوج دوه د وېرته (فرقي)،
 وی چې (۱۲۹۰۰)، اته عسکرو او ۹ میله توپونه هم ورسره وو
 او سره د دې چې یوه بله احتیاطي فرقه تر شا کومې روانه وه
 چې (۶۶۰۰)، مغربي وه چې ۱۸ عرادي توپونه یې هم لرل - چې د
 پرنګیانو دغه مهاجم فوج په شمار ټول (۱۹۵۰۰)، لښکر کېده -
 او ۱۰۸ توپونه یې هم په لاس کې وو، د دغه فوج عمومي -
 قوماندان جنرال سټوربات وو - او د کرمې انګریزي فوجونه
 م (۱۵۰۰۰)، اته عسکرو چې قوماندان یې جنرال رابرتس وو،
 د خیبر د محاذ انګریزي لښکر هم په شعار (۲۵)، زره وواو قوماندان

یې براون وو په دې ټولو محاذونو را روانې د پرنګیانو قواوې
 (۲۰۰۰) فتره کېدل - په دغه ډول او ترتیب انګریزي لښکر په -
 ۲۱ نومبر ۱۸۷۷ع کال د افغانستان په حدودو ورننوتل پیل کې
 چې دغه وخت په افغانستان کې نه کوم دولت و او نه د ولس
 خلک د پرنګیانو د داسې ناڅاپي تحمیل کیدونکي جنګ نه خبر وو -
 پرنګیان بنده په ډاډه زړه مخکې روان وو خلک چې مخکې یې څرک
 نه وو چې مزاحمت کې وی او زر زریې مهم ستراتیژیکې ځایونه و
 نیول شو - د قندهار په محاذ جنرال سردانلې ستورات او ورسره
 جنرال میکایل رس دی بیدولغ وو -

په ۲۱ نومبر ۱۸۷۸ع کال د کویټې نه یې قندهار پلوحله پیل
 کړه سردار میرافضل خان د قندهار پخوانی حاکم د قندهار نه -
 وتلی و او اوله ته تللی و او د قندهار خوشې پروت و وڅو
 بیا هم د هغه ځای او سیدونکي مسلمانانو افغانانو او بلوڅو په
 خپلو گوریلايې جگړو لاس پورې کړ او د پرنګیانو ثقیله وسایل
 بارونه یې د پردنځه و یوړل - او دېر مالونه یې تر تالا -
 ترڅه کړل ، د پرنګیانو قواوې د یوې سختې جگړې نه پس
 قندهار ته ورغلي د تمته پل لار یې په مخ خلاصه کړه او په
 قندهار وروختل ، د قندهار ښاریانو هم په خپلو گډوډو
 حملو پیل وکړه لکه چې یو تن هوډي په جان سینټ لوی انګریزي

افسرد مرگ حمله وکړه او ژوبلې کړه و خود نواب غلام حسين
 انگريزي سفارت کار ډلې جان سينټ د مرگ نه بچ کړ او مجاهد
 ځوان ونيول شو چې وروسته اعدام کړی شو او يو بل مسلمان
 ځوان هم په انگريزي توپچي ډله باندې د چرې حمله وکړه چې
 چې يو تن لږښت او درې تنه نور عسکري و وژل او دی هم ونيول
 شو او اعدام کړی شو نور و پخه تنو طالبانو هم په انگريزي فوجونو
 حملې وکړې او څو تنه فوجيان يې و وژل او يو بل تن نور احمد
 قندهاري په انگريزي فوج حمله وکړه او خپله برخه يې پکښې وکړه
 او يو څو تنه يې ترې مړه کړل - يوه بل کس غلجي مسلمان چې دخپلو
 ځامنو سره محاربه دا خاشاکو در اوږد پاره تللی و چې د پرنګيانو
 فوج يې وليد نو خپل اوښان يې په ځای پرېښودل او دې
 ويل چې دا کار لومړی دی په انگريزي لښکري ورمته کړه او يو
 څو تنه ترې و وژل او درې پکښې زخميان کړه چې د دی هم
 پکښې شهيدان شو محمد غسي يکه د وکه جگړې روانې وې -
 جنرال سټورټ د قندهار ښار په يو شواخون ونيول او نواب
 غلام حسين د قندهار حاکم مقرر کړ او د سياسي نمايندګه چارې
 جان سينټ ته وسپارلې او پخپله جنرال سټورټ د قلات خواته
 ورسوان شو خو په لار کې د غلجيانو نرانو غاښانو سره مخامخ
 شو چې دغه توريالي قام سخت مقاومت وکړه او انگريزي لښکر

ټپ ودراره اولاس په لاس جگړه روانه وه چې جنرال ستهورات
مجبور شواو د قندهار نه یې نوی کومکي فوځ دخان پمچاودپاره
راوغوښت غلجی مجاهدین هم په دی جنگ کې د پرتاوانی او
شهیدان شو. چې پخپله صاحب جان غازي او نور دوه سوه تنه
غلجی شهیدان پکښې وشو.

په ۲۱ نومبر ۱۸۷۸ع جنرال سرموشل براون او جنرال مایه -
سره د د و و فر قو عسکرو د افغانستان په نمرختیز بریده د -
علي مسجد په قلعه حمله وکړه افغاني قواوې لږې وې خوښه
مدافعه یې کوله اوښه مقاومت یې وښود او د جنرال براون
فوځونه یې مات کړه خوا افغانی لښکر د پرتاوانی - او په هڅ
حساب وه د شپې ترتیاري مقاومت وکړه خو بیا په څنگ شو
او قلعه یې پرېښودله - اړیدو شینوارو او مومندو هم د چار
چاپېره نه پخپلو د اړه ایز جنگونو پېل وکړه او پرتگیانو به یې
شبخونونه کول او د پرتگیانو نه د پرتاوانی تالا
ترغه کې او د پرتاوانی یې ور واپول - د جنرال مایه شپږ
زریز فوځ دلارې په ساتنه مؤظف شو خودا وظیفه یې کله سرته
رسولی شوه ؟ او د خواو شاخکو غازیانو د د اړونه کله به
کېدی شوه او ښان ، قچرا او نور څاروي ترې اکثر د منځ نه لاړل
او انگرېز فوځ په غضب اخته شو - خو براون خپل نیم کوره مات

ګډه فوځ تر جلال آباده پورې چې بي دفاع او خوشي پروت بلل
وو ورساوه خو هلته يې تېلري چرته وه!! افریدو، زخه خپلو
او شينوارو او مومندو په ځيبر وکه او په نوره لار د جلال آباد
پورې د سر په کاسه کې اوبه ورکړې وې په جلال آباد کې په -
خوگياڼي او نوردخوا و شاخلک سره او د چپرهاريا پسي راپاڅېدل
او انگرېزي فوځونه يې تر پوزې راوستل.

ورپسې د لغمان خلک د غازي عصمت الله خان جبار خېل په
مشرې کې د سره رود په فتح آباد کې راټول شول او د پرنګيانو
د کابل د تګ لار يې ونيوله - خو پرنګيانو د خپلې نرور وړې -
توپخانې په زور لاره خلاصه کړه او ملي لښکر د لارې نه په څنگ
شو - خود شان پرې مومندو غازيانو د کمکي ځيبر نه او د
باسول سره پرې حملې پېل کړې او انگرېزي فوځ ته د پرتاوانونه
راوېستل؛

د کړې د محاذ نه:

د کړې له پلوه جنرال فريډرک رابرتس هم په ۲۱ نومبر ۱۸۷۸ع
د تېل د چومبي نه مخامخ د کړې پلوروان شواو د کړې ځيڼي
بې دفاع ځايونه و نيولي شو خو په پيواړ کې د سر سختو غازيانو
د مقاومت او حملو سره مخامخ شو دغه افغاني قوه درې کنگه
وه چې ۱۲ توپونه يې هم لرل د غازي کريم خان غنډ مشر په مشرتابه

چې گل محمد خان غلام شري هم ملگري وو او کڼدک مشر عبدالعلي
 خان ورسره هم وږديرنگي د فوج په مقابل کې بڼه په مېړانه
 وڅنگېدل او پرنگيانو ته يې ډېر تاوانونه واپول خو د جنرال
 رابرتس فوجونو وکول شو چې د ډېرو تلفاتو په ورکولو د پيوار
 کڼد ولاړندې کړي او د خوست حاکم اکرم خان هم نامردي او خيانت
 وکړ او بې جنګه يې خوست پرېښود او انگرېزي فوجونو ونيولو
 خو د منګلو خدرانو زير و او علي خېلو خلکو په ۱۲ جنوري ۱۸۷۹ع په
 پرنگيانو خپل زړورې حملې پېل کړې او د سيلاب په شان
 پرې راغلل او په انگرېزي فوج کې ډېر مرګ او ژوبله وکړه او
 انگرېزي فوجونه ماتي ته مجبور شو. د دې درې وارو محاذونو
 جنګونو لار د لټن وایسرا او نورو ذمه واره و افسرانو ته وښودله
 چې د افغانستان نيول او لاندې کول او ساتل څه اسان کار نه دی!!
 او دا کار په زور او قوت سرته رسول بالکل ناشونکی او ناممکن
 کار دی نو د هندوکش غرونو ته در سپېدلو په ځای پرته د قندهار
 او جلال آباد نه د وتلو او په شاتلرو په فکر کې شو.

د افغانی ولس پاڅون د د سیمبر میاشت ۱۸۷۹ء

کابل ته د پرنګیانو د فوځونو د رارسېدلو نه به پنځه پنځوس ورځې تېرې شوې وې چې د کابل نه چارچاپېره خلک د خپلو دهقانی د چارو نه بزڅه فارغ شواو د لرې ځایونو خلک هم خبر شو چې - پرنګیان بیا راغلي دي او زمونږه وطن یې نیولی دی نو هرچاپه خپلو جنګي تیارو شروع وکړه که چاکره توپک وواو که تره او یا تېرونه، ملاوې یې وټهړلې او افغانی او اسلامي عزم یې بیا وکړو چې پرنګیانو زورگیری ته یو وار بیا د ۳۶ کاله مخکې جنګ په شان د خپلو متونرو او دایمان قوت ښکاره کړي او د افغانستان او پرنګیانو د لومړي جنګ په شان بیا زورگیری ته سبق ورکړي د دې پاڅون د سرکسان او لارښود دا توریالی په وطن منښت وو د کابل نه محمد کریم خان یو فوځي افسرو او غلام حیدر خان کابلی و و مشهور مجاهد میرچېه خان د کوه دامن او میر غلام قادر خان او پښان او د پغمان نه د پروېز شاه خان وروړ او د تګاو او غجراونه محمد عثمان او محمد شاه خان صافی وروڼه وواو د لوگر نه غلام حیدر خان د خرڅ

«پې وروسته مشهور غلام هېدر خان خړني سپه سالار شو» او
 سمندر خان او محمد حسن خان لوگري وو د میدان او وردگونه غازي
 جنرال محمد جان خان وردگ او د غزني او زابل نه غازي ملا دين محمد خان
 اندر مشهور په مشك عالم اخندزاده او د غزني عبدالقادر خان او د
 غزني ملا صاحب عبدالغفور لنگري او گل محمد خان اندر وود هرات
 نه نایب سالار حفيظ الله خان او سردار محمد ايوب خان د امير محمد يعقوب
 خان ورور وو د ننگرهار نه مشهور عصمت الله خان جبار خېل او نور
 ملگري وو همدغسې د هرځای نه په اسلام او وطن مينان راپاڅېدل
 او خپله ماته گوډه وسله څه يې پې لرل او خپله توبه او خوری را
 واخېستل او د زورگير د بنسټ جنګ ته راوخوځېدل - دغه وخت
 په افغانستان کې نه يو منظم دولت او حکومت وواو نه دخلکو په
 لاس کې لازم جنګي سازو سامان او وسايل وو بس يوه اسلامي -
 ديني جذبه د ايمان قوت د وطن مينه د پردو زورگيرونه کرکه او
 نفرت ملي غيرت وواو د پرنګيانو په تګو برگو پوه او د لومړي
 جنګ خونړۍ قمې لاپه زړه وې - د هرځای خلک راو پارېدل او
 راپاڅېدل او غونډه شواو په منډ وکابل ته را روان شو چې په دې
 عزم چې خپل مرکز آزاد کړي شي - نه ورسه د پرنګي په مقابل کې
 مؤثرې وسلې وې او نه وسيلې هم هغه زړې تورې او چرې وې
 نه توپ او توپخانه وه نه گولي مردکي او جبه خانه وه - نه ورپسې

شات دغلي گودام واره نه نورغه انتظام بس په يړلوي خدای
 تر کلي ورو او د هغه (ج، ذات اسوه) غازيان چې راټول شو په دې
 خبره سره جوړې شول او دا يې غوښته کړه چې: د کورهدامن غازيان د
 د کابل په شمال کې کارېز ميرا او د خېرخاني غاښي ونيسي او د
 کابل اسماني غزاو نورو ورسره لوړ او حاکم غرونه دې مړاندي
 کړي او دارخندي او پخوان غازيان دې د کابل په جنوب لويديز
 کې شهر در وازه او تخت شاه او په لويديز کې دې ورسره نور
 پراته حاکم خامونه هم په لاس کې کړي او د ترخېلو او ستغک او
 بگراميو غازيان دې په يکه لنگه غونديو او سيا سنگ ورشي او
 هغه دې قبضه کړي او د کابل ختيز دې رالاندې کړي او د غزني او
 وړ دغو غازيان دې او ورسره د مېدان بېنکر دې د گدوگاه په تنگي
 مخامخ د شهر پور په چرمخه يرغل وکړي او په پرمگيانو دې د -
 تېښکې ټولې لارې وټرلي شي ترڅو چې په دې ترتيب جابر فوج
 د منځ نه لار او جوړه شي - د امر بته نقشه ټولو غازيانو ومنله او پرېکړه
 پرې وشوه خو ولي محمد لاهي د غازيانو د نقشې نه پرمگيان ټکي په ټکي
 خبر کړه - جنرال رابرتس چې د دې نقشې نه خبر شو نو خپل فوجونه
 يې ترتيب او تنظيم او تيارسي کړه او يوه ډله عسکري د بريگليو
 ميکفسن د قوماندې لاندې د شمال خواته کارېز مير ته ولېږله او
 بله ډله عسکري د بريگليو بيکر په قوماندانۍ کې د کابل لويديز ته

ته مقررہ کرہ چی دغزنی او کوہستان غازیان یوهای کبدوتہ -
 پرہیز دی او دھوی بہلوتون راوی او میدان او ارغندی اچان
 غازیان م سرہ یوهای کبدوتہ پرہیزہی او پخبلہ جنرال رابرتس
 د فوہ الظہر پہ ترگہ پہ چوینہ کی دیو منظم لوی قوت سرہ مرکز
 وینہ۔ چی یوہ ولہ عسکری پہ قلعہ افشار کی م کرمی ساتلی
 و۔ خشکہ چی د پخان غازیان د پروہر شاہ خان د ورورہ مشرہ
 (افسوس چی مزمل معلوم نہ شو) د کارہیز میرخواند و خوجہ دلوز
 د میکرسن پہ دہرہ تادی پہ کارہیز میرحسلہ و کرہ خوفازی میرچہنگا
 بی مخہ و نیولہ۔ میکرسن پہ ۱۰ دسمبر د کارہیز میر پہ خواو شا
 کی حیثی قلعہ گانی و نیوی او پخبلہ سرپناھی و کرہ پہ ۱۱ دسمبر
 ۱۸۷۹ع حال د غازی محمد جان خان و ردگ لبنکر قلعہ قاضی تہ را
 ورسید۔ فوج جنرال رابرتس حکم ورکر و چی د میکرسن فوج دی د
 کارہیز میر د بنی غاہی نہ پہ ملی نوی راغلی لبنکر حسلہ و کرہ او جنرال
 میسی دی دچی خواند د قلعہ افشار لہ پلوہ پہ اسلائی لبنکر یرغل
 و کرہی او دوارہ فوجونہ دی سرہ ارتباط قائم کرہی خود پرنگیا شو
 فوج داسی ونہ کرہی شواو دافرت پہ لاس ورنہ رخی د غازی
 میر بچہ خان توریاالی لبنکر ی د تندر پہ شان د میکرسن د فوج پہ
 سرا پرچوت چی میکرسن او د تہبنتی مجال م پیدا نکړ۔ او بیوہ
 پہ شاتل م ورته دہر مشکل شو۔ د غازی محمد جان خان لبنکر د جنرال

میسی د لښکر په سر را نازل شو چې د پرنګیانو نه یې وار پار خطا کړو
د لوگر غازیانو د بیکر د فوځ سره په چهار اسپا کې لاس په ګرېوان شو
او په پرنګیانو د هرې خزانې ناڅاپي یرغلونه و شول او د هره
پلوه وټکېدل او مات ګود شو او د پر درانه تلفات او تاوانونه
ور اوو بنستل عمومي قوماندان جنرال رابرتس چې د خپل فوځ دا
بده وړخ ولیدله نو مجبوراً د خپل ورسره فوځه د غازی محمد جانخان
د لښکر مخې ته ورووت اوڅه وخت چې داوځی د باغونانو نه تېرېده
نو یو ټق چهار دیوال غازی پری د مرګ حمله وکړه خو یو ټق بنگالی
سپاهی (مفهر علی، جنرال د مرګ نه بچ کړ او غازی شهید کړی شو
د قلعه قاضي په خوا و شا کې م سغځې جګړې وشوې او غازیان او
پرنګیان لاس په لاس جګړه سره و بنستل او د انگریزي فوځونو نه د
مقاومت روحیه لاره او غازیان پرې راټوی شو نو مجبوراً جنرال
رابرتس خپل ټول لښکرو ته امر ورکړ چې په شاشي او د شېرپور
چومنه ته ننوځي!! او د کابل د ښار او سپېدونکي فوځ ته امر ورکړی
شو چې ښار دې پرېږدي او د شېرپور چومنه ته دې ځانونه و-
رسوي او د ښار دروازې دې و تړل شي او دفاعي ترتیب دې و
نیول شي، جنرال رابرتس رسالې او سورتو ته حکم ورکړ چې دوی
دې په گذرگاه کې د غازیانو مخنیوی وکړي چې د غازیانو د حملو نه
انگریزي فوځونه بچ کړي شي- جنرال رابرتس چې د خپل فوځ ټاټی

چې د خپل سر په سترگو وليدله او دا ورته معلومه شوه چې انگرېزي
 فوج ته ماتې او تېښته هم گرانه شوه. - نو پخپل نامتو آس سورشو
 او جنگ ته يې شا کړه او خپل آس ته يې متروکه ورکړه د خپل فوج
 د مرؤ و عسکرو په سرو نو تېرېده او د جنگ د ميدان نه په تېښته لو
 منډه د شېرپور چومنی ته روان و او اولکه د هوا مرغه د ميدان نه
 والوت د پرنگيانو د ټول فوج نه ايله بيله ۴۰ تنه په دې بريالۍ
 شو چې په تېښتېدلي جنرال را برتس پسې ځانونه خلاص کړي او -
 جنرال او ورسره ملگری يې په منډه دده مزک په يوه کلي ورته
 وتل او سر پناه يې پيدا کړه هلته م چې څه فوجيان وو د کوټو
 په سرو نو وختل او خپله دفاع يې کوله د ولي محمد لاتي څه لښکر
 چې د بلخ د حکومت د پاره چې انگرېزانو مقرر کړی وهغه هم
 د غلته و وخو په بد حال و او مجاهدينو ترې هر څه مال متاع
 تالار غه کړه جنرال را برتس ته دخوا و شانه څه کړمکي فوج را
 ورسېد چې ايله په خوا روپې جنرال د شپې په تيار کې نيمه
 شپه د شېرپور چومنی ته ننه ايستلو او ايله يې ساوا خېسته
 او د ځان په خلاصۍ شکر و وېستلو. نور مات شوي و هلي چلي
 فوجيان يې هم د ټولو محاذونو نه د شپې په تيار کې يوه بل
 پسې د شېرپور چومنی ته را ننه وتل او سرونه يې را خلاص کړه
 او نور مال متاع خو هر څه غا زيانو ولجه کړه. - په سباله همدغه

مات گود فوځ په شېرپور کې د محاصرې په حال کې. قلعه بند وو
 او مرشراندي شان ساپي رابنکله غازيانو د کابل ټول لورې غرق
 او حاکم حايونه ونيول او په لاس کې درلودل چې جنرال رابرتس
 ته يې ۲۶ کاله پخوانی د ميکناټن او جنرال الفسټن زوړ غم لړلی
 په وينو سور — داستان ور په زړه کولو. جنرال رابرتس
 د گندمک او بتخاک نه د جنرال چارلس امدادی فوځ راوغوښت
 چې په شېرپور کې د خپلو مړو فوجيانو مينهگر ټپا پرې پوره کړي
 شي او دهند د حکومت نه يې هم نور دوه فرقې نوی فوځ را
 وغوښت چې دغه انگرېزي لښکرې په ۲۴ د سمبر اوڅه وروسته
 کابل ته راوړسېدلې خو هغه وخت چې د جلال آباد انگرېز لښکر
 کابل ته را روان شونو په لاره کې ورته د لغمان غازيانو.
 سنگرې نيولې وې او د سخت کړاوونو سره مخامخ شواو دېر
 تاوانيان شوخود يوې قوي توپخانې په زور يې په مخ لار
 خلاصه کړه او په ډېر مات گود او بد حال نيم نيم کوره کابل ته
 راوړسېدل. جنرال رابرتس هم بڼه پخوانی تجربه کار او په فوځي
 کار پوه جنرال وو هغه د دفاعي چارو کمان بريگډير جنرال.
 ميکفرسن او بريگډير جنرال هيوج گف او مېجر جنرال هلز او کرنل
 جکټر ته وسپاره او د عمومي قوماندان وظيفه يې جنرال ميسي ته
 ته ورکړه او د احتياطي قواو او قوماندانان جنرال بيکر مقرر کړو

جنرال رابرتس دا دور بيخي لاد مخکې نه کړې وه چې په شېرپور کې د پغتميا شترغله دانه او خوراک راټول کړي وواو خوراکه يې ذخيره کړې وه او اذرقه يې لرله د شېرپور د قلعه ديولونه خړه امير شېرعلي خان د وختوبنه پاڅه جوړه و او په لازمو ځايونو د څارمنې برجونه هم وو. رابرتس باور لاره چې د افغونو مجاهدين چې درانه توپونه نه لري نشي ماتولي او رښتيا چې د غازيانو سره درانه او ثقيل توپونه چېرته وو؟!

جنرال رابرتس خودا د فايي نقشه جوړه کړه او د لوی برتانيې د نور فوجي کومک ته هم سترگې په لار وو. د بل پلوه ملي اسلامي لښکرو ترمنځو مجاهدو په پټه مرېجان واړول او د لوگر څرخي سپه سالار غلام حيدر خان سره د چيله لښکره راغې او په بالا حصار کې مرکز جوړ کړ او قلعه شاه او شېر دروازه يې هم ونيول او بڼه يې ټينگ کړه غازي ملا مشک عالم اخندزاده اتدې او غازي جنرال محمّد جاتخلن وردگ هم د کابل ښار په لاس کې کړ و او رابرتس لکه د ليو په شان د شېرپور په چورنۍ په پخړه کې راگير شو خو جنرال رابرتس هم او بڼه ده محاصره نه خوښوله نو په ۱۳ د سمبر ۱۸۲۹ع کال د چورنۍ د وتلو او محاصرې د ماتولو کوشش پيل کړ و او په غازيانو يې يو لويه حمله وکړه چې د غازيانو د محاصرې کړۍ ماته کړې، په دې ډول او سخت جنگ په حال کې انگرېزي فوځونو وکړل شو چې آن تر

بنی حصاره پورې مخکې لار شي او خان د محاصرې د حلقې نه
 د باسي! په قلعه شا او شېر دروازه کې مجاهدینو د مقاومت
 او سخته دفاع کوله پرنګیانو هغوی د سختو توبونو او بې وار
 گولونښه کړه، غازیانو چې د بنی حصار او قلعه شاه لاره تړلې وه
 او سخته مدافعه یې کوله آن تر څلور بجو په خپلو سنگرونو کې
 په سخته جگړه لګیاء و او بس دفاع کوله دا جگړه په نوره هم
 اوږده شوه او د غازیانو دار و او مردګي په خلاسېدو شونو
 پرنګیانو هم بله چاره نه وه هجوم و وړ، قلعه شاه یې ونيوله
 او غازیان ټول پکې څوک شهیدان او ځینې زخمیان شواو هیڅوک
 هم په سنگر کې روغ نه وو پاتې نور و غازیانو د سیاه سنگ
 غونډۍ نیولې وې او محاصره یې د شېرپور په چوښی حمله وکړه
 او د جنګ لمن د بنی حصار نه د سیاه سنگ غونډو پورې و
 رسېده دا جنګ چې شېرپور ته ورسې او جنرال رابرتس چې د
 جنګ زور په سیاه سنگ کې ولید نو خپلې قواوې د سیاه سنگ
 پلور را سړو کړې او هلته سخته او درنه جگړه وښته خود -
 پرنګیانو سره قوې او زور اوړه توپخانه ودهغې په نورو سړي
 وکړل شو چې غازیان خواره واره کړې او هلته د مجاهدو فشار
 لږ کړې او په سخت جنګ د سیاه سنگ غونډۍ هم انګریزي فوجونه
 ونیسي چې خان د تالان نه بیج کړی شي او څه فوځ یې په اساعلي

غره چې غازيان ترې په ولجه پسې راكور شوی وو وروخت
 او هغه لورې هم رالاندې کړې او سترګونه يې پرې جوړ کړه-
 شپه راغله او د شپې تیارې جنگ څه سوړ کړ خو سباله د
 تګاو او بځارونه نوی تازه دم غازيان د غازي محمد عثمان خان
 صافي او محمد شاه خان وروړ په مشرۍ راوړسېدل او مخامخ په
 اسمائي غره وروختل او د نرو توريالو په شان يې په یو سخته
 حمله غر رالاندې کړو په دې سخته جګړه کې انګریزي فوځيان
 لکه د غره درغړند وگتو په شان لوېدل او رغې بدل او کرکند بدل
 جنرال رابرتس چې دا حال ولید په غره یې بیا حمله وکړه او توپخانې
 یې سخته بهیاري کوله خو په غازيانو دې هم رحمت وي سخت
 مقاومت کولو او د خپلو چرو سپلاو او پېش قبضو په گوډارونو
 نیغ په تړپغلته وروختل او د بشقې مات کړو خوافسوس چې
 په دې سخت جنگ کې د غازيانو توريالی رهبر او ملي مشر محمد
 عثمان خان د محمد شاه خان صافي وروړ شهید شو. اناطه وانا لیرا
 دامره تنگیالی سر ته بجا هد د غازيانو د ډلې په ځمکنې روان او په
 سترګو وروخت محمد عثمان خان هغه مېړه په دین اسلام اوقام مین
 ځوان وو چې څه وخت یې د تګا و لښکر د غازيانو مرستې ته را
 روانو لوفو پرنگیانو د هغه د یو نژدې خپلوان (سرفراز) په خوله
 ورته پرنگیانو درې لکه (۳۰۰۰۰۰) روپۍ چې د هغه وخت یو لویه

اندازه پیسې کېدې پېشکش کړې خو دې مېړه غازي داسېکه
ونه منله او سرفلزي وې وېرلو او ويل چې گوندې مرگ به
دې مېلمه گرم !! زړرحتونه دې د دغسې غازيانو په گورشي
چې په ايماندارۍ د خپل اسلامي پټ او پښتني شرافت ثبوت
ورکړ او د غزا په ميدان کې د خپل قام په مخکښې ځان شهيد
کړ وانا لله وانا اليه راجعون.

انگريزان نور ټينگ نه شواو خپله توپخانه يې په ځای پرېښودله
او پښې سپکې کړې په ټېښته شو- د شمال پلوه نور غازيان هم
راغلل او د خبرخاني غاښي او د سپاه سنگ غونډۍ بېرته ډېرنگيانو
نه رالاندې کړې په دې جنگ کې غازيانو درنگارنگ توتونه
~~جوړ کړي پرغونه په اوبو وروا و د کابل په غرونو بيا -~~
~~و درول او د کابل او سيدونکو منگيالو مېرمنو هم توره کوله او~~
د کابل د غرو سرونو ته به يې په غازيانو پسې ډوډۍ او توپي
رسولې او داو بودک منگي به يې په اوبو وروا په مورچلو کې
به يې غازيانو ته خوراک څښاک رسولو او د ميرمنو نه وروسته
نه وې پاتې - او مورخين او جناب مرحوم مير غلام محمد معاصر مورخ
د خپل ليکلي تاريخ د افغانستان د مسير تاريخ په ۶۲۹ پاڼه
کې ليکي چې په دغه جنگ کې د کابل نه خلور سووښتو گډون
کړی وو چې دا درنده وظيفه په سراحېستې وه او د گولوپه باران

کې به په مورچلو غرچېدلې او ویل شي چې «درې ایتا تنه ښځې ،
پکښې شهیدان م شوي او د کور اسمان غرې له غلیم نه فتح کړو
او خپل خدائي ته دغه شهیدان سرون مخ ورغلي او د شهادت
افتخاري وگاڼه » مړي يې مه بوله ژوندی دی » د خدائي په لار کې
چا چې ځان وژلی دی .

خرپه دې لړ کې د عاشقانو عارفانو د برقي ځوان عبدالله او
پېغلې زهرا قصبه ډېره په زړه پورې مهیجه او دردناکه ده چې
نما د دې پانودلیکلو امیلی باعث هم د اقصه شوې ده قصه يې
داسې ده :

چې عبدالله د عاشقانو عارفانو او سېد وټکي د یوې مسلمانې
پښتنې کونډې په نازا و د کټانه په غېږ کې لوی کېږي ځوی وو
او دغه کونډې خپل سر دده په امید سپین کېږي و او اړکښون
کړي وو ، دې غیرتې مېرمنې د خپل ځوی نازولي عبدالله دپاره
د خپل هسایه لور پېغله زهرا کوژدن کړې وه او د دې جنگ په
وخت کې ویل چې د پردو سره جنگونه دي گوره چې څه پېښیږي
که د خپل ځوی د واده ارمان پوره کړي او دا بنا دي وویښي
نو د ا به ډېره بختوره وي د زهرا پلار او مور ته يې خپل دا
ارمان څرگند کړ و هڅوی هم په دې فکر کې وو چې څه حل
دی او څه به پېښیږي ښه دی چې دا کونډه د خپل ځوی د واده

بنادي وگوري ځکه چې په دې اُميد يې کونتن کړې او سړی
سپين کړی دی د واده موافقه وشوه لنډه دا چې په ۱۳-
د ستمبر ۱۸۷۹ع کال د عبدالله جان د واده بندوبس وشو
جوړې جامې برابرې شوې او خلک او وړاندي کورته-
ورغله په دغه کور کې يولنډ شان د واده او د نکاح مجلس
جوړ شو او ماښام د شپې عبدالله جان د نکاح مجلس ته حاضر
شو او مهرباني او گران موري يې د خدای نه شکر و نه وېستل
او د معمول سره سم يې د عبدالله په خچه گوته نکرېزې-
کېنودلې او په يوه ورېښمينه رنجه وتړله او په تخت يې-
کېنناوه، پېغلې تور يالې زهرا چې دا منتر د پلورلاندې لیده نو
په يو عالم تعجب کې يې ناڅاپه د خولې د اړا ووتل چې خزان
دادی د عارفانو عاشقانو نه جنگ ته روان يې او د غره په
سرد ظالم غليم مخکې د رېږي او زمالالې عبدالله خان لاوس
د واده په غم کې دی نور زلمي به د حورو غېږوله
ورې او د شهادت افتخارونه به گټي اولالې به د مور په
خوا کې په پاسته بستو وده کېږي !! بايد دی چې په دغې
ورځ او وخت زلمی د جنگ په ميدان کې وي نو دا چې د
واده په تخت تکیه کوي.

عبدالله چې د زهرا د خبرې وتړلې و او رېډلې نروغيت وینه

وینه یی را و خرقه دله او سمدستی را پا خشد او ویلی زهرا -
 رشتیا واسی او دایمانداری خبری کوی هغه د چلی خوافه په
 جذباتو قدم ایښودی شی نرزه څه بلا و هلی یم زیری خیل
 ملاتړ تره او تمانچې ته لاس کړ و او د واده د تخت نه را کوز
 شو او ملایې و تړله او د نورو زلمو سره جنگ ته ور روان
 شو همزولو ورته ډېر وویل چې هلکه عبدالله سبا ورځ هم د ډې
 میاشتی ده !! نن په کور شپه وکړه او سبا به جنگ ته ورشي
 جنگ خړ لا تر نه دی خو عبدالله داکله منله د خپلې ناوې خبرې
 یې لا په غورن کې وې همدغسې زهره ورته ولاړه او شاباسی -
 ورکولو او غیرتی مور یې هم څه نشر ویلی هکه پکه ولاړه وه په
 همدې حال کې عبدالله د خپلو زلمو همزولو سره په د بنمنور
 وخت او په وروسته کې دا ویل چې که دلته نه وو زهرا !!
 هازره !! په جنت کې به سره وگورو، انشاء الله تعالی .
 زهرا هم په ږږن دیدلی غبن وویل: هوکه خیر ورو په مخه دې ښه !!
 گرانه عبدالله !! ځه الله دې مل شه !! او داد پښتو سندرې یې
 هم ورپسې وویل:

په تور توپک ویشتلې راشې

د بې ایمانه غن دې رامشه مړیله

سبا مازيگر چې جنگ سوړ شود عاشقان د عارفانو خوانانو -

غازيانو د عبدالله شهيد مري چې مضامخ خوخايه په گولو لگېدلي
 وواو په برچو وخلي شوي وو په وينو سور کړي را وړاود عبدالله
 دکړندې مور په مخکې کېښود او هې هم دخدائي شکر وېست
 چې خوي دخدائي په لار کې د وطن نه قربان شو او په بد
 نامه نه دی مړ! زهرا چې هم راغله لومړې يې دا پوښتنه وکړه
 چې عبدالله خو په شاتپورنه نه دی خړوبلي او په تېښته کې خو
 نه دی مړ؟ هغزولس يې ويل ورشه وگوره د عبدالله تېږنه
 او خړاوشايې هغه مردار مري پرنگيان هم وگوره چې څنگه د
 خپلې تورې نه يې لاندې کړي دي؟ عبدالله خوداسې ځوان
 نه وو زمونږه د دې سرکښ او افتخار وو!!

زهرا لږ څه په قرار شوه د عبدالله هغه د نکرېزو سره گوته يې
 ايله کړه او بڼکل يې کړه او په سترگريې ومېله، او د عبدالله
 مورته يې وويل اوس خود عبدالله په ځای به تاته زه ولاړ
 يم او تربرگه به دې په وفاداري او ايمانداري خدمت کوم
 او رښتيا چې همدغسې وشوه، زهرا مېړنۍ پېغله د عبدالله شهيد
 په پټ د عبدالله دکړندې مور کورته په سروجاموکې راغله
 او تربرگه يې د عبدالله د مور خدمت وکړ او خپل پټ او عفت
 او ناموس وساتلو چې په ټولو خلکو کې دا يوه ژوندۍ پېغله
 مثال شوه او د صلت ټولو ښځو ته به ورته احترام او درناوي

په سترگو کتل - !!! او دې مېرغه افغاني پېڅلی خپل قوربېکي د
عبدالله د کورنۍ مور په کور سپين کړو «افين» دادی اسلام
دادی پښترو او غېرت !!!

حمد غښې د يوې بلې نوميالې قوربالې مېرمنې «ملالې» -
شهره قمع هم شته چې په جولای ۱۸۸۰ع کال کې د ميوند په
جنگ کې ملاله خپله قورۍ بندولې وه چې زموږ د ملي حاسو -
مهمه برخه تشکيلوي او وروسته به يې په خپل ځای ختم لږ شولې
که خدای کول ولولې.

زموږ په حاسي برخه کې د پښتنو مېرمنو د پره مهمه برخه ده
ځکه خو په دې غروړيوه پښتنه مېرمن خپل مټين ته وايي:
په سپين ميدان به درمړ یم

نه پښتنه له قورې نه تر پام مينه

لالې به ولي قورۍ نه کړې

تر نيمايي مورچله زه م ورسره

په ۱۴ دسمبر ۱۸۷۹ع کال انگرېزي فوځونه ټول د خپلو سنگرو
نه په ماتې و تښتېدل او د شيرپور په چورنۍ ننوتل خوا سلايې
افغان لښکر هم سم ورپسې روان وو د پرنگيانو فوحيان به د -

وارخطاښي نه په منډ و يو په بل پرېوتل او لوېدل او غازيانو
 به لکه د ښکار مرمۍ نيول څوک چې د پښو دم يې وواو خان
 يې رسولی شو په شېرپور چومڼۍ ورننوتل - فوجوال راتړس
 چې دا حال وليد د خان دخلاصۍ په فکر کې شو او نورې پروژې
 او پلانونه ترې هير شو د چومڼۍ دروازي يې پرې کړې او
 په خان پسې وتړلې او د قلا بروجونو او د هوالو نوډ ټينګولو په
 غم کې شو په مات شوي جنگ ځپلي فوج کې نور نه د جنگ -
 حوصله او نه د دفاع تعبيه وه ، رابرتس د دې جنگونو نتيجو
 په دې ښه باوري کړ چې د افغانستان نيول او ساتل څه د
 حلوا خورل نه دي !! او دا يې هم ومنله چې ځانګړي انګريزي
 ليکوالو چې ميکانټن او الفسټن د لومړي جنگ انګريزي مشران چې
 پرې ، گرم او ملامته گڼل دغه خبره سمه نه وه هغوی گرم او پرې
 څه چې هيڅ ملامته نه وو !! جنرال رابرتس دهند د فوجي کومک
 په طمع د شېرپور قلعه دننه محصور نامست وواو د خوف
 او هراس شپې او ورځې تېرولې - غازيانو هم د کابل شاوخوا
 غرونه او مورچلي نيولې وې او د کابل په حکومت غازي ملا
 مشک عالم اندر ټاکلی وو په کابل کې م غولېدلی جاء طلب -
 انګرېز پرست سرداران لکه ، سردار محمد حسن خان د امير دوست
 محمد خان خوی ، سردار عبدالله خان د مرحوم غازي سلطان احمد خان

خوی چې د خپل غازي او تور يايي ملت د مېټو او تورې زور ولید
په خپلو کمر وپېنډه شول او د انگرېزانو نه و تېښتېدل او غزني
ته لاړل او د غازيانو سره ملگری شو. او د خپل ننګيالی ملت
په ډله کې ناکامي ودرېدل، سردار محمد هاشم خان د امير
محمد اعظم خان خوی هم د انگرېزانو نه بېل شول او لاړ د خپل قام
په څنگ کې ودرېدل او بيا دا قول سرداران هرات ته لاړل.
او د غازي محمد ايوب خان سره ملګري شوي يوازې سردار ولي
محمد لاس ته چې دې هم د امير دوست محمد خان خوی و و خپل
قام ته يې سترګې نه شوې غړولې مخ يې نه و ونډه مجبوري
نه د انگرېزانو پلوی شرمندۀ پاتې شو، د ۱۴ د سمبر ۱۸۷۹ع
نه غازيان او انگرېزان دواړه سره څه په قرار وواوهرچا
خپل خپل مري بنځول، په دې ډله کې څه اته ورځې تېرې
شوې خړد د سمبر په ۲۳ شپه غازيانو د کوه اسماعلي په سريولوی
اوربل کړه او د الېمي چار چاپېره دلرې لرې ځايونو خلکو
وليدلې او دا د دې نېټه وه چې د شېرپور په چورنځۍ لوی او
عمومي يرغل کېدوونکی دی او دا د اورلېمي د جنگ د کېدو
اعلان وو، هرچا خپل دارو مردکي تر ملاکړه او ترېنه يې.
واخېسته او ميدان ته ملي پتنگان ورغلل په سباله غازيان هر
څوک ور روان وو او په شېرپور يې يرغل او د ورختلو

تکل وو پرنگيان هم نامردو جاسوسان د پټيانو خبر کړي وو او په
 څارناست وو او په هر ځای کې يې په غاږيانو د گولو باران
 جوړ کړو غاږيان کله ودرېدل او خپل مطلب پسې په هڅه -
 روان وو په لار کې به په وينر سره لکه دريډي گلونه وژېدل
 اولوبدل خو د پل او تم پکښې نه وو د مرگ نه چې څوک بچ وو
 هغوی د شپږ پور د چرمخې د پيرالون تره ځان ورساوه او د
 يوبل نه مخکښ کېدل او قلعه ته يې راوړې زينې ودرولې او
 په قلعه ورسم شوا وروختل خوانگرېزان د داسې جنگونو
 خوښه علي ما هران وو هغوی پټ پټ ځايونه جوړ کړي وو
 او سپايان پکښې په څارو ناست وو چې د هغو ځايونو دفاع
 وکړي او داکار موثر وو غاږيان دېر ولگېدل او شهيدان
 شوا وچا د دېسې پټ ځای نشو ليدلی دې غلر فوځيانو خلک
 دېر ژوبل کړه او دېر شهيدان و شو هر چا خپل شهيدان د چرمخې
 نه په څنگ کول وو وروختل په شا شواو ځينې وايي چې
 باد شاه خان او محمد شاه خان سرځای قصداً ماږې گډه کړه او ملي
 افغاني لښکرې دېرې بدې تاواني شوې ځکه چې يو پرون گرامي
 د نقشي جنگ خونه وو هر څوک يوله بله مخکښ کېدل او په
 چومخې وروختل او هلته خود گولو باران وو څوک بچ پاتې
 کېدی شو؟! مجبوراً قومي لښکرې خړيو منظم تنظيم نه لري بې-

سرو سامانه د چومنی نه راپه شاشوې وهلې چومنی اوگتې
 جگړه پاتې شوه او خلکو ویل اوس باید چې بل جنگ تیاری وکړو
 انگرېزانو هم د دې فرصت او وضعیت نه ډېره غټه اولویه
 گټه واخیسته فوج راووت او د شېرپور چار چاپېرې کلي او
 ودانۍ چې کله ناکله به غازیانو ترې گټه اخېستله او ښې پناه
 گاهې وې د سټې وړانې کړې او ځانته یې میدان ډاکه کړ
 چې بیا څوک ورته نژدې راونه رسیږي.

په ۲۴ د ستمبر دا انگرېزانو یو ډېر قوي فوج د میجر جنرال
 «سرجان» په قوماندانۍ او مشرتابه شېرپور ته راوړسېد
 چې د دې قوت درار سېدوسره د جنرال رابرتس مرثواندۍ
 سا بیا حه وغږېدله او د ژوندانه په تکل کې شراو و-
 خرچېد د کابل په ځینو مهمو ځایونو او پالاحصار یې بیا قبضه
 وکړه او د پېښور نه د نوي فوج درار سېد و په امېدم
 شراو د قندهار نه یې چې لاهنکې د جنرال سمټور رات د وېژن
 (فرقه) راغونښتې وه په طمعه و وچې هغه به هم زموږ کومک
 ته ضرور راوړسي رابرتس په داسې حال کې چې غازیان
 پخپلو خورو، دارو او مردکو پسې تللي وو میدان خوشې پروت
 وو پرنگي خپلې مورچلې ښې جوړې او ترمیم کړې - خود فوجي
 او عسکري عملیاتونه پټیکلې د پرو پاگند او د روغو خورولو

عمل د پر موټر وولکه چې د ۲۳ د سمبر د واقعقونه وروسته
يې د ا په خلکو کې خوره کړه چې غازي محمد خان د انگرېزانو نه -
په بارونو طلا او روپۍ واخېستې او جنگ يې خور کړ. خو
خلک زړه په دې پوره شواو د هغه شخصيت په ايمان او اسلام
او قوي افغانيت پس پوره باوري وو چې دا کله کېدای شي!!
او دا اولزه خلکو د شيطانانو په خولو کې خنثی کړه که غازي -
محمد جانخان نه وي او بل څوک وي نو دې اوازې به يو
قوي رهبر او غيور مېړنی فدا کار لېدو وروږد نام کړی
وي خو د هغه په شخصيت دا داغ نشو لگېدلی نو د انگرېزانو
پسې اولگېدونکي د سيسي او چلونه خوشي لارل او اغېزمن نه شول!
او هغه لوړ شخصيت د دغسې نامردانه تهمت نه بالکل پاک
وو! انگرېزانو يو بل فريب او چل هم وکړ او په غزني کې
د کرنل ولي الله په واسطه د شيعه اوسنی هزاره او پښتون
په نومونو د خلکو او ورونو مسلمانانو په منځ کې دې اتفاقه
او ربل کړو خو جناب ملا مشک عالم اخندزاده صاحب چې
خبر شو نو فوراً غزني ته ورغی او دغه لايحه يې خوره کړه
او خلک بېرته د پخوا په شان وروڼه شول او په اهلي راز
و پوښېدل چې پر ننگيان چې د جنگ نه ناکامه شوا ورسو ننگيکونه
کوي!! او پښتون تاجک او هزاره د پخوانه لاکلک دورو کې

او ملیت په تار و تړلې نشو!! ملي مشران چې د دې شره فارغ
 شو خپلو ولسونو ته خواره شو چې د خپلې خپلې علاقې لښکرې راټولې
 کړي او د کابل جنگ ته یې راوړي!! د دغه ملي غیږني مشرانو
 نه یو تن میر غلام قادر خان او پیا یې وو چې په چهاریکا روکې
 ناست وواو دېره یې لگولې وه او د ولس د خلکو بنځونونه
 به یې چندی او اعانی ټولولې او بنځونونه به په دېر اخلاص او
 مینه چندی که نقدې به وې که گانه چانه دریغ کوله؛ میر غلام
 قادر خان به هغه زربیا ویلې کول او سړي ورته مقرر وود
 هغونه به یې چې بادشاه په منځ کې منورنوي ډول سکه جوړوله
 چې پرې لیکلې به وو:

میکنم دیوانه گی تا بر سرم غوغا شود

سکه بر زر میزنم تا صاحبش پیدا شود

او دغه روپیځه او سکه به یې د غازیانو په ضرور یا تر او لگښتونو
 لگولې، نه یې خپله دلېره ادا ووه او نه یې د خان د پاروڅه
 غوښتل دغسې غلغلی فداکار ایماندار مشران وو انگرېز د هغوی
 په مقابل کې څه کولی شو!!

باید دی چې دغه قهری خپلې ملي قصې زیادې کړو چې زموږ
 د ثقافت او ملي تاریخ هم اجزا دي!! او جرت ترې واخلو او

د خپلو جاه طلبیښه تېر شوي چې دا دکامیابی لار نه ده «فعتبروا او
 لا بهار» دغه ملي مشرانو د وطن د دفاع په کار کې مخلصانه او پې
 غرضانه هلې ځلې کولې چې خپل وطن د پردو ظالمانو نه آزاد کړي.
 هغوی دا کار خپله درنه، ملي او اسلامي وظیفه گڼله او یو هم
 پکې د سلطنت او مشرتابه په اسره او طمع د کار نه کاوه، او
 صرف د قام بې لوشه خدمت کول یې لوړ مقام باله. د دغسې
 طمعو او اسرو د پاره نور خلک هم وو چې هغوی پټ پناه هڅې
 کولې! چې اقتدار په لاس راوړي خو دا هیلو مسلمانانو غاړو
 کار او مهم کار دا وو چې د وطن نه پردي ظالمان وباسي بیا به
 کټ شي چې واک څوک اخلي خو دا منلې خبره وه چې په —
 قوم باندې بل — څوک چې د دوی د دین او دودو
 ونور مخالف وي حکومت نشي کولی!! او که هر چا د اشوق و
 کړو نو د هغه انجام به هغه شي لکه څنگه چې د دد ملت په تاریخ
 کې د ځینو ځاینانو جاه طلبو او وطن فروشانو نومونه په بلو
 یاد شوي دي او ککړۍ خوړلي دي او خپلو کورنوته یې او
 خپلو ورته وټه یې بد نومونه او ابلدي پیغورونه لغتي میراث
 پرېښي دي؛

جنرال رابرتس هم په دی هیله او اسره چې د افغانستان نه
 څنگه ووتلی شي او خپل ځان او خپل لښکر خلاص کړي؟

په جنوري ۱۹۸۸ع کال کې چار چاپېره دارنگه اعلاميې نشر اوڅپرې کړې چې پکښې ليکلي وو: چې د لوی برطانيې دولت د افغانستان د خلکو او اولس سره نور جنګ کول نه غواړي زموږ فوځونه به د افغانستان نه بهي جنګه خوږجي که افغانان جنګ بس کړي!! او دا د افغان اولس خوښه او رضاده چې په افغانستان کې څوک باد شاه کوي!! او غوره کوی يې او تايکي يې د برطانيې حکومت به هغه څوک چې خپل اولس يې خوږي کړي ضرور په رسميت پيژني.

دې د ول اعلاميود افغان اولس جوش کم کړ او ويلي به يې چې دا خولابنه ده چې پرنگيلن يې جنګه زموږ له خاورې نه ووږي نو د جنګ څه ضرورت دی؟ او څه له يې کوو؟! جزال را برته د دې چل او فرصت نه مېنه گټه وکړه او د هند وایسرای لار د لټن ته يې د امشوره ورکړه چې د افغانستان حکومت ته څوک تحت الحمايه شخص پيدا کړي شي چې لکه د قندهار د ارشېر ملي خان نو دابه زموږ په گټه وي چې روغ د افغانستان نه و وځو په افغانستان کې پخپله دانگرېز دولت حکومت کول حال څه چې ناممکن کار دی!!

لار د لټن په لندن کې وزير هند ته دا خبره ورسوله او د هغه موافقه يې هم پرې واخېسته چې انگرېزي فوځونه دې نور

د افغان اولس د حملو او وچپاونو او يرغلونو نه راخلاص کړي او
د تباي نه دې رابچ کړي شي. - افغانان هم پخپلو منظورې په جرگه
مرکوز نښتلی ځکه چې د افغانستان لويه جرگه هم د دې اولس
رواياتي معمول دی په دې وخت کې چې نه يوزمه واردولت
وړې چې خلک راټول کړي وی او بل د ژمي ښامار وروان وواو
د تنگ راتگ لارې ټولې بندې وې يو په غزني کې د ۱۸۹۹ تنو مشرانو
يوه جرگه غونډه شوه چې جناب غازي ملا مشک عالم اخندزاده
اندر او جناب جنرال محمد جانخان وردک پکښې گډون درلود
د اجرگې مرکې شوروې رواني وې او اخر د اړ پرېکړه يې وکړه چې د
امير شيرعلي خان مشر حومي سردار معزول امير يعقوب خان دې
راشي او بادشاهي به يې خلک ومني !!

خود قندهار، فراه او هرات خلکو دا خبره نه منله هغو محض نښتلی
چې د بادشاهي مستحق سردار محمد ايوب خان دی چې د ملت په
صفا کې ودرېدلی دی او جنگېدلی دی - د کابل کره دامن او
کوهرستان خلکو دغه يوه هم نه منلو او نور نور فکرونه يې کول ؛
جنرال رابرتس ته چې دا معلومه شوه چې اولس ته يې په منع کې
او وکی اچولی دی او جوړېدل يې گران کار دی او ضرور څه
وخت اخلي نو د دې فرمت نه يې دا استفاده وکړه چې خپلې موږچې
قوي کړي او خپله تعبيه وکړه او د ځان خلاصۍ په فکر کې وو

پېچې د افغانستان نه په څه چل ووتلی شي په دې وخت کې ورته
 د جلال آباد نه يوه کړمکي فرقه رارسېدلې وه او د قند هار نه هم
 د يوې امدادي فرقې په طمعه ووجوال سستورات د قند هار د
 فوځونو قومانداني جنرال فرايمروز ته وسپارله او پخپله -
 سستورات د يوې فرقې سره په ۳۰ مارچ ۱۸۷۹ع کال کې د کابل
 په لور روان شو د جنرال سستورات فرقې ۱۲ تړپونه هم د خان-
 سره درلودل خو خلک د جنرال سستورات د فوجي حرکت نه خبر
 شو د فراه او هلمند او زميند او د قند هار او قلات خلک او
 غازيان هم ورسره په خوا خوا کې را روان و او هر چېرته به -
 يې پرې د اړې کولې او خوراک او څښاک به يې ترې تالا کولو
 او زياته بار بونه يې ترې ولجه کړه او انگرېزي فوځونه ډېر
 تاوانې کړې شو خو د غزني او مقر په منع کې ميداني جنگ جوړ شو
 او راشه که يې گورې پېچې په سستورات څه بده وړخ راغله؟!
 انگرېزي فوج زبنت تاواني شو!! يرانگرېز هملتن چې د احوال گوري
 او افغاني جنگيالي ځوانان لکه زمري خپل نيکار څيره وي نو تعجب
 کوي او يود شمن هم په افغاني غازيانو افرين او شاباسي وايي
 و دې کتلی شي د عيني شاهد هملتن ليکلي ياد داشتونه!!

جنرال سستورات په دې بې خوندي حال په ۲۲ اپريل ايله بيله
 تر غزني را ورسيد او د جنرال رابرتس نه يې کومک وغوښت

چې ستورات ته نجات ورکړي او د غازيانو نه يې راخلاص کړي،
 جنرال رابرتس د ميجر راس په قومانداني يو ټولي عسکر د ستورات
 مرستې لپاره سره د څه عسکري تجهيزاتو او نورو موادو وليږل، او د
 غازيانو د مخنيوي د پاره يې يوه قطعه عسکر د کرنل جکټر په مشرۍ
 چهاراسيا او بله قطعه د جنرال ميکفرسن په مشرۍ د جکټر د امداد
 د پاره مقرر کړه. د جکټر قوه يوه د سورو رساله وه او د ميکفرسن
 سره پوره يوزرته پياده اوڅه د سورو رساله هم وه. او
 شپږ ټوپونه يې هم لرل. د دې فوج تر شا يوه بله درساڼې قوه وه
 چې ۴ ټوپونه يې هم درلودل چې د جنرال هيو جگف د قوماندانۍ
 لاندې وه. دې قوې د فوج د تگ راتگ لارې ساتلې!! او د-
 مواصلا تر سلسله يې ټينگوله خوملي لښکر د محمد حسن خان لوگرې په-
 مشرۍ کې د جکټر په فوج قیامت جوړ کړ او په ۲۵ اپرېل د جکټر
 قوه په چهاراسيا کې د منځ نه لاره خو ميکفرسن او جنرال رابرتس
 مرستې ته ورسېدل او د ټوپخانې په زور يې غازيان شاته
 ورمبول او انگرېزي قواوې په ډېر بد حال مات کړې بېرته کابل
 ته راوگرځېدلې، او ساې رامبنکله د انگرېز د هغه مغرور او
 متکبر فرعونې فوج د احوال شرا! چې ايله بيله د چنل خان د خلاصۍ
 په فکر کې وو او څه لاس او پښې به يې خوځولې نور خوند مزه
 او عسکري دېد به يې نه وه پاتې. جنرال ستورات چې د قندهار

نه په ۳۰ مارچ راروان شوی و وایله په ۵ می په بده ورځ د کابل
شهر پورته راوړسید چې د وردگود "تړپ وردگ" په مقام-
ورته د پرتاوا ترڅه اوښکي وو په دې وخت د انگلستان او
هندوستان په سیاسي وضعیت کې ځنې تېدیلې و شولې چې ور
سره په افغانستان کې هم نظامي او اداري وضعې هم تغیر کړې و
او دا شپې ورځې و چې انگریزان په دې فکر کې شو چې د عبدالرحمن
خان سره د هغه د خور شایبوجان په واسطه خبرې او مذاکرې
پیل کړي -

په دې وخت کې مسټر "لیال" سرکاتب مسټر ریجوی سکرټراو
مسټر گرین د سیاسي څانګې درنښ په حیث کابل ته راغلل چې څه
وکړي شي چې انگریزي فوځونه د افغانستان نه وویستل شي خپلو
افسرانو ته یې امر وکړه چې د عبدالرحمن خان سره خبرې پیل کړي -
نو وایسرا هند الور سنجان د جنرال ستورات مشاور مقرر کړ و
گرین د امیر عبدالرحمن خان سره خبرې پیل کړې وې څنګه چې
جنرال ستورات او الور سنجان کابل ته راووسېدل او دا خبرې و
ورېدې چې په لندن کې د محافظه کاره ګوند متعصبه کابینه لرې شو
او په ځای لبرال ګوند چارې سمبال کړې او مغرور او متکبر -
لارډ لټن د هند وایسرا هم استعفی وکړه ، او ګلید سټون د انگلستان
صدراعظم او لارډ هارټګن وزیر هند او رابین وایسرای هند -

مقرر شو او جزال ستورات د رابرتس په ځای مقرر شو.

امير عبدالرحمن خان چې په تخار کې و و هم د گريفن سره خبرې

روانې وې او بيا چې چهار يکارت ته راغی دغه خبرې روانې وې.

امير عبدالرحمن خان پخپل ليکلي کتاب تاج التواريخ کې ليکلي چې ما

ته گريفن وليکل چې :-

دوست محترم سردار عبدالرحمن خان ! ته دروس نه څنگه راغلي

او اوس دلته څه اړ دي چې د خپل مقصد راته واضع کړې خوږې به

شم، ما د قوم دخلکو په رضا يو خط وليکلو چې زه روسيې نه د لوی

واکمن کافعي په ملاراغلي يم او غواړم چې د خپل قام سره د وطن د

آزادۍ په کار کې برخه واخلم فقط عبدالرحمن.

سردار عبدالرحمن خان " چې وروسته امير عبدالرحمن خان ضاء

الملة ودين شو " په مارچ ۱۸۸۰ع کال کې د هغکت په شمال کې را

څرگند شو او ناڅاپه دروسيې نه راغی او افغان ولس ته يې يې

اعلاميه نشر او خپرې کړې چې پکښې ويلی شوی و و نه د وطن د

نجات د پاره راغلی يم چې د خپل گران ملت سره يوځای خپله ملي

دنده (وليفه) په ځای کړم او په تخار کې يم - د شمال ولايتونو

ځينې خلک په سردار عبدالرحمن خان راټول شول -

مستوفي حبيب الله خان هدايعظم چې لادغه وخت په کابل کې

دانگرېزانو سره نظر بند وو، د کابل نه يې د بلخ قوماندان -

غلام حیدر خان وردگی ته ولیکل چې سردار عبدالرحمن خان د-
پرنگاهه اشاره دروس نه راغلی دی ته یې باید دی چې مخنیوی
وکړي. او همدغسې خطر نه یې غازي مشک عالم او غازي محمد جان
ته هم ولیکل او واستول، د بلخ قوماندان ته خړخط وروړسپد
او هغه په عبدالرحمن خان پسې را پاڅېد او قیام یې وکړو، خو
غزني ته لیکلي خطر نه د مثل زرو کلدارو په لگښت انگرېزانو ته
په لاس ورغلل، نو د دغه امله یې مسترني حبيب الله خان مد اعظم
وردگی هند ته ورپسې تبعید کړو او ځینې نور شواهد او
قراڼې شته چې امیر عبدالرحمن خان د روسیې نه د انگرېزانو سره
ساز باز جوړ کړی و و یوه خبره دا هم وه چې عبدالرحمن خان چې کله
تغار ته راغی نو غازي سردار محمد ایوب خان ورسره د خط او کتابت
په واسطه رابطه پیدا کړه او ورته یې ولیکل چې ته د دغه پلوه او
مویزه به له دې خوا لښکرې راوتله وواو د د بنسټ مقابل به تر
هغو کورو چې تر خرتیري کورونکي انگرېزان د چنلې خاورې نه و نه
باسو خو عبدالرحمن خان ایوب خان ته هېڅ مثبت جواب ور نه کړ
او د هرات خلک په دې لار را و پارېدل چې عبدالرحمن خان د مویزه
سره گډون نه کوي او ځانله ډولگی وهي نو په مویزه شوی دی؟
چې خپله غزا په خپله نشو کولی!!! خو سردار محمد ایوب خان دا خبره
له دې امله چې د ملت د یووالي او اتحاد د پاره زیانمنه وه. نو

د هرات خلک يې په هسې په تال متول د ځاني جنگ نه معطله کول
 او نن سبا به يې کول چې ځان تيار کړو او د غزا ميدان ته په انتفا
 وړ شو. د سردار محمد ايوب خان په اخر باهر د هرات خلک .
 وپوښتل او تاو تر پخواني ډېر مشر او اخر هراتي فوج سره يو شو
 او پاڅون يې وکړه او خپل جنرال فقير محمد خان يې و وژلو چې ته
 هر رخت زمونږه په اراده او عزم کې خلا اچوي . فوج د اکار وکړو
 او سردار ايوب خان يې هم جنگ ته روان کړو . او غازي محمد ايوب .
 خان چې ميدان ته روان شو نو د هرات زړونه خلک ورسره په ډېر
 ميه په ډول سرنا د متابعت په ډول روان وو او د کاميابۍ
 دعاگانې به يې کولې . سردار محمد ايوب خان له دې امله چې هرات
 خروشي پاتې کېږي بايد د هرات د حفاظت د پاره د ميعني نظامي
 حاکم فيض محمد خان سره د خپله فوځه راشي او هرات اداره
 او حفاظه کړي !! خود هرات خلک چا غلط پوه نه او هلته
 هرات سره يې نژدې اړولي وو هغوی گمان وکړو چې فيض محمد
 به هرات قبضه وکړي او بيا به مونږه د جهاد نه گرځوي بېرته په
 فيض محمد خان پسې وروگرځېدل او د فيض محمد خان لښکر يې ټول
 مات کړه کړ او پخپله فيض محمد خان د خپل آس په سپرله له
 منځ نه ورک شو چې لا تر اوسه يې چا درک نه دی معلوم کړي !!
 هراتي لښکر بېرته خپل اردو گاه ته چې يو منزل لرې وه راغلل

اوله هغه ځايه په خندا خوشحاله د سردار محمد ايوب خان سره
د قندهار په خوا روان شو په لاره کې د فراه او گرشک خلک هم
هر کومک او مرستې ته ولاړ وو د هرات فروخ په شماره ١٢ زره
رواو ٢٢ تړې هم لرلې - دلارې او سيدونکو مسلمانانو د خپلو -
غازيانو وروڼو د ضرورت وړ خوراک ، څښاک د مال اذوقه
برابروله او ښکرتيا يې نه کوله - د سردار محمد ايوب خان غازي هراتي
لښکر په ٢٠ جولای ١٨٨٠ع کال د ميوند په يوه وچه د بنسټه ولاړلې
چې حق د اوبو څنگو درک هم نه لگېده ، ميوند د قندهار په
شمال غرب کې يوه محلي ولسوالي ده .

د بله پلوه جنرال بر و ان خپل فروخ د قندهار نه د ايوب خان
د مقابلې د پاره راويستلی و او د هراتي لښکر د مخنيوی د پاره مهم
ځايونه او ستراتيژيکي موقعيتونه په لاس کې و او د انگرېزي -
مغورو فروخ لا د مخکې نه په حالاتو مسلط وو دا په شماره
« ١٢ » زره منظم فروخ و او خوراک څښاک هم مکمل و او د
انگرېزي فروخ کومکي نوزد شيرعلي خان قندهاري درې کندهکه
عسکر هم وو ، انگرېزانو د سيند غاړه نيولې وه او په هر ځای -
باندې تعيسوی مورچلې جوړې کړې وې ، خو د شيرعلي خان قندهار
کندهکړچې د مسلمانانو لښکر په خپل مقابل کې وليد نو اک پک -
حيران شو او فيصله يې په دې — وکړه چې ځه خوا ودخلو

مسلمانانو ورونو سره ودرېزو او غزا کړو. په يوه له د شيرعلي خان درې کنده که راغلل او دخپلو ورونو په خوا کې څنگ په څنگ ودرېدل د هراتي لښکر سره د څکلو اوبه نه وې فزاوړل دامشکل لري کول پکار وو ٦٠٠٠ تنه د اوبه طلب را پاڅېدل او په يوه وچ کارېز گنډتويي لاس پورې کړو. چې لوی خداي په لږڅه وخت کې په کارېز کې اوبه را پيدا کړې او اوبه و بهېدې او د غازيانو د اوبو مشکل الله العالين اسان حل کړ او په کارېز کې اوبه روانې شوې او د مجاهدينو کار پرې وچلېده ، دواړه ډلې شپږ ورځې يوه بل ته مخامخ پرته وې او د چل چل وار سعون ته يې کتل خواخوږ د هرات د لښکر نه د ښاغلي غلام حيدر خان يوه افشاري افسر او د غازي عبدالکريم خان کوهستاني افسر سپايانو به يکه دوکه حمله کوله او پرنگيان يې ډېر په عذاب او تاواني کړل او د پرنگيانو په فوج کې ښه مرگ او ژوبله هم وشوه خړد انگرېزانو قوي ترېجا ډېر فعاليت کولو او په يوه اواره ميداني علاقه کې په غازيانو يې اورېدل کړی و او ډېر تاوانونه يې مجاهدينو ته واورول خړد آزادي د لارې داپتنگان هم دغسې پرې ورتلل او په شا کېده نه او د ميوند په د بنسټه کې به لکه گلونه رږېدل . په يوه ورځ د غازيانو نه «٥٠٠» تنه شهيدان او «٨٥٥» تنه زخميان شول او ځينې زه وراو بهادر افسران لکه غنم مشر عبدالغفور خان هراتي

افسروا کیدان محمد حیدر خان یو قند حلی افسر او همدن مانظان
 بارکزی او د قادر خان خوی او د دوی په شان نور سروپلي
 مجاهدين هم شهيدان شو. حافظ الله خان نایب سالار چې دا حال
 ولید زړې خپلر عسکرو ته د پروت امر ورکړو لیکر قول د پروت په
 حال په حمله وغځېدل. د غازي سردار محمد ايوب خان سره چې د
 خپلې محافظې د سټي منظم او غیر منظم «۴۰۰۰» سواره وو هغه يې په
 دریر د لرو وېشل او د دېشمن په فوځ باندې د شان دیرغل
 حکم ورکړو. سواره درې واړه ډلې د خپلې ورکړې نقشې سره پخپل
 خپل پلور په دېشته کې په خفاست شوې چې د پرنگيانو د سرگونو
 پناه شوې انگرېزانو چې د سورودا د ورې او منلې ولیدلې نو
 گمان يې وکړو چې گوډې د تازيانو لیکر و قنبد او ماتي وکړه
 خپل لیکر ته يې په غازيانو باندې د هجوم امر ورکړه او په غازيانو
 پسې اړه وکړه او د سنگرونه پسې را پاڅېدل او په خپل زوږولو
 حملې پیل وکړو. خو غازيانو بڼه مقاومت وکړه او خپلې سنگرې
 يې ټينگې کړې؛ افغاني سورو چې يوه اوږده دوره وهلې وه
 ناڅاپه په يوه ساعت کې د دېشمن د فوځ په شا راښکاره شو او
 په دېشمن يې قیامت جوړ کړو د غازيانو لیکرې د حج نه هم راپاڅېدل
 او د شا او مخ اړه خواخوږته پرنگيان دومره وار خطل شو چې
 د ټپنې لار ترې ورکه شوه فوځ يې لاس په لاس جنگ يې جوړ کړ

اوله ناکامه یې پښه وینوله دا جنګ د هانزېګره پورې روان وو
 خبره قطعاً انګریزي عسکرو شپږ سرحېزې ډلې د میدان جنګ نه
 څه وړاندې د یوه باغ احاطې ته ځانونه ورسول او د باغ د پور-
 لومړۍ ته یې مورچلې جوړې کړې چې څه مقاومت وکړي خو غاښانو
 ناستې ته کله پرېښودل سم ورسې و او پرې راتوی شول
 ټول یې د تیغ نه تېر کړل صرف ۲۵ تنه انګریزان چې هغه هم د
 افغانانو په لباس او جامه کې وښتېدل او قندهار ته یې ځانونه
 ورسول او جنرال پرایمر وزي د خپل فوج د تباې نه خبر
 کړ، په دې مشهور جنګ کې چې د انګریزانو پښه ان ترهڼده
 وښودله - په دې ګټور جنګ کې افغاني مېرمنو او پېغلو
 هغه برخه اخستې وه - دا د جولای میاشت ۱۸۸۰ع کال و و
 چې د پېغلې ملاله مشهوره قصه هم له دې ځایه شروع شوې ده
 او هغه داسې وه چې جنګ دېر سخت او لاس په لاس شو دغا-
 زیانو د ډلې نه دېر بیرغ چیان شهیدان هم شول لښکرې عالمه
 پاتې شونږ پېغلې ملاله د خپل ټبرې نه بیرغ جوړ او په اوږه
 یې کړه او د جنګ میدان ته په دېر جرئت راووتله او افغاني غل-
 زیانو سره په جنګ کې ورګډه شوه او د اندېښنه یې ويلي:

که په میوند کې شهید نه شوي

خدايي ولايه يې منگه له دې ساتنه.

خال به دیار د وینو کسپن دم

پې په شین باغ کې گل گلاب وشرمونه

د دې جنگ معاصر مورخ میرزا یعقوب علي خان خوافي په خپل
لیکلي کتاب کې د سردار احمد علي خان د سردار کندل خان نمشي
دخول دغه قصې لیکي او د جنگ دغه تېر واقعات تصدیقوي او دې
عيني شاهد وواو داهرڅه یې د سر په سترگه لیدلي وو؛ او
په دغه جنگ کې حاضر وواو برخه یې پکښې اخیستې وه. - د میوند
د تاریخي جنگ د امیر عبدالرحمن خان په چهارپاړو کې د بادشاه
کېدو ته یوه ورځ مخکې واقع شوی وو. - سردار محمد ایوب خان
د غلزانو او انگریزي لښکرو د مړو په ښخولولین وده برس وړې تېرې
کړې، په دې موده کې جنرال پرایمروز د قندهار د محاصرې د پاره
خان چمتو کړ و او خرڅ خوراک یې راټول کړی و او د هند حکومت
تېرې هم د خپل فوځ د ماتی او محاصرې خبر ورکړی و او امدادي
لښکري راغوښتي وو. - د هند وایسرای په کابل کې جنرال سټورټ
ته امر ورکړ چې د قندهار د فوځ د خلاصون د پاره فوځ ورو-
لېږي او کرمک یې وکړي، جنرال سټورټ د جنرال رابرتس
په قوماندانه دوه فرقي فوځ د دې وظیفې د پاره مقرر کړو-
سردار محمد ایوب خان چې د عبدالرحمن خان د بادشاه کېدو او د

کابل نه دده مقابلې له دیولوی ضلع زارواښد او دیوداسې
 داخلي او خارجي قوتونه سره جنگ کولې گټور نه گټل او دامیر
 عبدالرحمن خان حکومت خلکو او انگریزانو ومانه نور د جنگ له فایده
 نه وه. سردار محمد ایوب خان د جنگ د میدان نه مصطفی‌آبه شاتر
 او غازیان هم خواره شوا میر عبدالرحمن خان په جولای ۱۸۸۰ع کال
 کې په چهار بیکارو کې باد شاهده ته رسېدلی و او په اگست ۱۸۸۰
 کال کې کابل ته پسې راغی او د شهرار په باغ کې د ګرمېدن او
 جنرال ستورات سره ولیدل او د پرنګیلز د برتلوار و په چې مریز د
 چارو واک امیر عبدالرحمن خان ته وسپار و او د خپلو پښوایستلو
 د پاره لاره جوړه کړه. یا هغه انگریزان و چې په خه غرو سره
 افغانستان ته راستون او د اې نقشه وه چې: دیز رابلي صدر اعظم
 او سلسبوی وزیر هند او لارډ لکن وایسرای هند د اېر پکړه کړې وه
 چې ۱۸۷۸ع کال په اولخرو کې د افغانستان د اېنیمګرې نقشه بالکل
 د دنیا د مخ نه لرې کړې او افغانستان قوتې کړې. لکه دارنگه چې
 هرات او سیستان به په ایران وتری او قندهار به سردار شېرعلی خان
 او کابل به سردار ولی محمد لاتی ته وسپاري. چې دا قول به د -
 انگریزانو تحت الحمایه راجه کان وې او انگریزان به بیخه افغامي
 ملت د روزمره جغافونه خلاص شي او جلال آباد او ننگرهار به د
 انگریزي مستقیم ادارې لاندې راشي، او ولی محمد لاتی به نوري

هم پېښې د شمال خواته و غزوي او شمال ولايت به رالاندې کړي
او دانگريزي حاکمانو په خړښه به اداره کېږي او بدخشان، منظر
بلخ، ميخه به هم دانگرېزانو تحت الصحايه اداره لاندې وي او -
جنرال برايټ ته وظيفه ورکړې شوې وه چې د خلجي قام بيخ ويايي
او د کابل قندهار لاره د دوی د مزاحمت نه د تل د پاره خلاصه
کړي - خردانفغانستان منگيال ملت چې دانگرېزانو په دې شوم پلان
په شونډه نرو په شان يې ملي پاڅون وکړ او په ۱۸۷۹ع کال کې
په پريگياض قيامت جوړ کړو چې خپلې مرتبې نقشې ترې وپړې شوې
او کابل قندهار، غزني، جلال آباد، پکتيا غرض هر چيرته يې قتل
روح و نه ليدله او د خپلو مینو دوستلو په فکر کې شو.

په دسمبر ۱۸۷۹ع کال کې د کابل په انگرېزي فوج هغه لوبه
جوړه شوه لکه څنگه چې په دسمبر ۱۸۶۱ع کې ۲۸ کاله مخکې په
ميکناټن او جنرال الفسټن ته څه تباهي پېښې شوې وې!! چې ځيني
انگرېزي مورخين دغه حوادثو ته دانگرېزي ملت لوی مصيبت
وايي.

وزير هند هارټنگسن وایسرای هند رايبين ته د عبدالرحمن خان
سره د خبرو کولو واک ورکړو -

دگرiffin د مذاکرو په اثر امير عبدالرحمن خان په اگست ۱۸۸۰م
کې د کابل شهرار ته راغی او دگرiffin او جنرال رابرتس سره وليدل

پرنګيان ۲۲ ترمپونه او يو ميلون څه (۱۹۰۰۰۰۰) روپۍ مقدې امير
 عبدالرحمن خان ته ورکړې او پرنګيان دا افغانستان ته د وتلو په
 تکل کې شو. انگرېزانو پر کال او نهه مياشتې موده دا افغانانو سره
 په جگړه تېره کړې او دا ورته بڼه ثابت شوه چې په دې قوم
 پردي په زور حکومت نشي کولی. او دا افغانستان د لومړي جنګ
 او دويم جنګ نه بڼه په زړه پورې عبرتونه اخيستې او ځکه په
 دويم جنګ د استقلال په معرکه کې دېر ژر دا افغانانو غوښتنو
 ته تسليم شو او دا افغانستان استقلال ومانه. په دويم جنګ کې
 هم امير عبدالرحمن خان ته د پرطلایي چانس په لاس ورغلی وو
 چې د مملکت آزادي خپلواکي د خاورې تماميت هرڅه يې په انگرېزانو
 منلی شو خو امير عبدالرحمن خان خوارۍ زارۍ تېرې کړې وې
 صرف د باد شاهی په ارمان وواو په هم هغه نوم قانع وو.
 امير عبدالرحمن راځي په ۱۸۸۰ع کال کې په افغانستان کې بادشاه شو
 چې تر ۱۹۰۱ع کال پورې پخپل واک خپل سره حکومت وچللاوه
 امریت مطلقه يې وو پخپله بادشاه، پخپله صدر اعظم، پخپله -
 وزير او پخپله قاضي وو. امير عبدالرحمن خان ۱۸۸۰ع کال نه تر
 ۱۹۰۱ع کاله پورې امریت مطلقه وچللاوه او په افغانستان کې ژوند
 او د کارسۍ پرې نښود - د هغه د ژوند فلسفه دا وه چې په سره
 حکومت چلول مفلک کار دی سړي د ملک نه لرې کول پکار دی نو

بیا هر ډول حکومت چلیدی شي.

امير عبد الرحمن خان اخر چي د نقرس په مرض ناروغه وو په بد حال د باغ بالا په ماڼۍ كې په مرموز ډول مړ شو چي د مرگ - قصه يې ميرزا عبد اللطيف حبيب ته ښه معلومه وه د عبد الرحمن خان د مرگ نه پس حوري يې امير حبيب الله خان سراج الحلة ودين بادشاه شو هغه نوڅنگه بادشاه وو ؟ اوڅه يې كړل ؟ دغه بېل سوال دی امير حبيب الله خان په ۱۹۱۶ع كال د فروري په مياشت كې د دلفان په كله كوش ښكار گاه كې د شپې په درې بجې چي پخپله شاهي خېټه كې ويده وه چا په ستاينه وويشت او قاتل يې معلوم نه نشو ! اخر خلك وايي چي د دليار يو غلام بچه شجاع الدوله خان مړ كړ ، د هغه د مرگ نه پس خلكو يې ورور سردار نصر الله خان نايب سلطنه بادشاه كړ او د حبيب الله خان شهيد مړي په جلال - آباد كې دفن شو. سردار نصر الله خان څو ورځي بادشاه و خو د انگرېزانو سخت مخالف او ډېر ديندار شخص وو. امان الله خان چي په كابل كې وو د خپل پلار د مرگ په تور يې دې بدنام او بڼلي كړ چي اخر د ارگ د شمالي برج په بندي خانه كې وفات او د شپې سپاهيانو ښخ كړو قبر يې واي شي چي په قول چكان كې دی او امان الله خان باد شاه شو. امير امان الله خان غازي امان الله خان شواړ د پرمختيا نه يې د افغانستان استقلال وگاته خو وروسته

نور دغسې کارونه یې وکړه چې د قلم په طبعه برابر نه وواو
 خلکو بجاوړتې مړې وکړې او امان الله خان د باد شاهی د مقام نه
 چې شرمه اخیل نه و وروغزل کړه او امان الله خان په ۱۶ د جنوري
 ۱۲۹۱ع کال کې استعفی وکړله و قند هار ته لاړ او بیا له خغه ځایه
 ایټالیه ته پنځه میړه او هلته یې ژوند کولو امان الله خان په
 ۱۹۱۱ع کال کې په پغان د زرګړو په دره کې داسد خان په کور کې
 له علیا حضرتې نه چې په سراج النوائین مشهوره وه او د امیر حبیب الله
 خان بنځه وه پیدا شوې و په ۱۹۰۳ع کال کې د عین الدوله په لقب
 ملقب شوې و و او په ۱۹۱۹ع کال کې باد شاه شو په ۱۹۲۱ع کال کې
 مستعفی شو او د سقاو حوی حیبه الله کلکانی په زور غصباً باد شاه
 شو.

امان الله خان په ایټالیه کې په ۱۳۱۲ هـ ش کال کې د افغانستان
 د تابعیت پاته واخیسته او د افغان تبعه وګڼل شو په ۱۵ اپریل
 ۱۹۲۰ع کال کې د سویس په زوریخ کې په یوه شفاخانه کې -
 مړ شو او د ۷۱ په (۷۱) نېټه یې مړی افغانستان ته راوړل شول
 د خپل پلار ترڅنګ په جلال آباد کې خپل ګرمی شو او همدلته
 د بار وګړو د لومړۍ ګورنر د حکومت ختم شو چې موسی یې امیر
 د وخت عهد خان وو.
 حبیب الله د مستغلو شوی ۱ میاشتې په کابل تابینې و و خوپه قرار

نه ورواؤ حکومت يې چانه مانه اخر په ۱۳۰۸ هـ. ش کې جنرال
 محمد نادر خان او وروڼه يې پسي د قزاقسې نه راغلل او د حبيب الله
 چه ستاونه يې حکومت ونيول او يوه ول قانوني حکومت يې
 جوړ کړ و چې محمد نادر شاه د سردار محمد يوسف خان خوي بادشاه
 او محمد هاشم خان دغه وروڼه د صدر اعظم اوبل وروڼه يې شاه محمد
 خان غازي وزير حريمه وو. محمد نادر شاه هم په ۱۳۲۱ع کال غروب
 ۱۳۱۲ هـ. ش کې د د لک شاه په باغ کې چې د ملک ملکاترزي بن اعمامو
 ورکول يې ملک عبدالخالق نومي د علاؤ بي خان خري غورک په
 تخانچه وويشت او شهيد کړی شو. او په ځای محمد ظاهر شاه د
 افغانستان د المورک علی الله په غزنان بادشاه شو. محمد ظاهر شاه
 تعليم يافته شخص وو او په افغانستان کې ۴۰ کاله بادشاه وو.
 ده د سردار محمد داود خان د ورو حکومت لري کړ او په ځای
 د محمد يوسف خان يوه ول د يموکرايک حکومت جوړ کړ و. په هکلت
 کې درې واړه قوي اداري، قانوني او قضايي بېلې بېلې موجودې
 وې خو په ۱۳۵۲ هـ. ش کال کې په داسې حال کې چې دى د خپلې
 سترگې د علاج دپاره اروپا لندن ته تللى وو سردار محمد داود د
 کمونستانو په کومک پرې په ۱۳۵۲ هـ. ش کال د سرطان د مياشې په
 (۲۶) نېټه کودتا وکړه او سلطنت يې ونيو او د يو خاص قسم جمهوريت
 اعلان يې وکړ. محمد داود د سردار عزيز خان خوي د محمد ظاهر خان

وداره او د ظاهر شاه خور هم پرې واده وه سکنې خېلوان ورو
 خېل کورته یې پخپل لاس اوړ و اوچلې پخه کاله حکومت وچلاره
 خو نورو د کورستانو په کارنه ورو نورو محمد تره کې او ملګري د
 استاد میر اکبر خیبر د وژنې په تور پسې را پا شهېدل او درو مسافر
 په کومک پرې کړه تله وکړه او محمد داود او ورور یې محمد نعيم خان
 او خان او د تره خان یې دارګ په محل خانه کې کورستانو مړه کړل
 او حکومت نور محمد تره کې ونيو او د بارر کزو د دویمې کورنه -
 حکومت چې مونس یې محمد نادر شاه ورو هم د لته ختم شو.

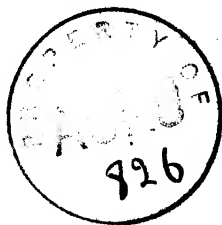
نور محمد تره کې هم خپل صدیق ملګري او وفادار شاګړه په
 ۱۳۵۸ هـ ش کال کې حفیظ الله امین دارګ په محل خانه کې ووژل
 او د شپې پنج کړی شواو د محمد داود او کورنه خويې هېغ -
 اديره هم معلومه نشه !! او نور محمد خلک وايي چې په قول چکان
 کې پنج دی، خوموده وروسته بېرک کارمل چې په روسیه
 کې استوګن و و د روس په کومک روسي فوځونو په کابل -
 هوايي یرغل وکړه او حفیظ الله امین یې وواژه او بېرک کارمل
 حکومت ونيو خو کاله پس بېرک هم نورو د روسانو په کارمنو
 واکمنۍ دریاست د مقام او د حزب د منشي د څوکۍ نه لرې کې

شراو دغه مقامونه ډاکټر نجيب الله داختر محمد خان احمدزي
 خوي ته وسپارل شري، روسانو د کورنستي حکومت په گټه ۸-
 کاله په افغانستان کې جنگونه وکړل او په لکونو خلک شهيدان
 ميندي بوري، مېرمنې کړندې په ميلونو خلک د وطن نه بې وطنه
 شوخو ولس کورنستي حکومت ونه مانه اخر په ۱۹۸۸ع کال کې
 د جنيوا معاهدې په اساس روسانو روسي فوځونه د افغان-
 نستان نه په وتړلو او لکه چې اواز ده د ۱۵ اگست پورې د
 ۱۳۰ زره فوځ نيمايي فوځ د افغانستان نه وتلی دی او د معاهدې
 په اساس به د افغان فوځ هم د ۱۵ فرورۍ ۱۹۸۹ع کال پورې د-
 افغانستان نه ووتی. بيا به کتي شي چې په افغانستان مسلمان
 ملت به څرک حکومت کولی شي.

خو مجاهدين وايي چې موږ به اسلامي جهاد ترهني جاري
 ساتو ترڅو چې په افغانستان کې د خلکو د خواش برابر شرعي حکومت
 جوړ شي.

وَمِنَ اللّٰهِ التَّوْفِیْقُ

ليکونکی: م. ج. سيال مومند کډلېځل
 اگست ۱۹۸۸ع کال، گنج مروارې
 پېښور ښار.

ADIC

4.50

MOH

826

د مصنف نور کتابونه

۱- د مومند و غزا کاني

۲- مومند بابا

۳- د پښتنو قبيلو شجرې